

Stop iskolai erőszak

Segédlet az iskolai nemi alapú erőszak kezeléséhez

**A kiadványt összeállította:
Juhász Borbála**

Tördelés, szerkesztés:
Pilcsik Tünde

Felelős kiadó:
REGINA Alapítvány
www.reginanet.hu
info@reginakozpont.hu

A kiadvány létrejöttében segédkezett:
Mihalovics Éva
Milánkovics Kinga

A „Stop iskolai erőszak” programot a Global Fund For Women támogatta
www.globalfundforwomen.org

Tartalom

1. Bevezetés:.....	7
2. Mi az iskolai erőszak, és a nemi alapú erőszak?.....	9
2.1. Az iskolai erőszak, avagy iskolai agresszió, iskolai zaklatás, iskolai (pszicho)terror.....	9
Figula Erika: Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában (2004-es tanulmány, összefoglalás itt olvasható: http://www.oki.hu/printerFriendly.php?tipus=cikk&kod=2004-07-Mu-Figula-Bantalmazok).....	12
2.2. A nemi alapú erőszak.....	13
3.1. Megelőzés.....	18
3.1.1. Csoportkohéziót erősítő oktatásszervezési módszerek.....	18
3.1.2. Felvilágosítás, toleranciára nevelés, kölcsönös tiszteletre nevelés, öntudatnövelő, megerősítő (empowerment) ifjúsági csoportok.....	19
3.1.3. Kölcsönös tisztelet a kultúrák iránt és az emberi méltóságot sértő kulturális hagyományok elvetése - nem ellentmondás.....	27
3.2. Védelem.....	31
3.3. Szankció.....	34
4. Nemzetközi összefogás az iskolai erőszak ellen-a „Tízparancsolat”.....	41
Függelék.....	43
A. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 8-12 éves korosztály számára átírva.....	43
B. A Regina Iskolai Erőszak programjában, az osztályfőnöki órák keretében megtartott foglalkozások óravázlatai. Első óra (2011 márc. 24-25).	47
C. A Regina Iskolai Erőszak programjában, az osztályfőnöki órák keretében megtartott foglalkozások óravázlatai. Második óra. (2011. március 31-április 1.).....	57
Mit tehetek, hová fordulhatok?.....	61

*Mottó: „Az erőszak részben pont azért folytatódhat, mert az emberek úgy érzik, tehetetlenek vele szemben. Ennek ellenére a helyzet nem reménytelen, az emberek képesek a változásra és a fejlődésre, az általunk tapasztalt világ nem kőbe vésett, megváltoztathatatlan realitás.”
(Allan Creighton- Paul Kivel)*

1. Bevezetés:

Valamilyen szintű erőszak természetes velejárója a gyermekkorak - vallják sokan. „Én is túléltem” a gúnyolódást, a kiközösítést, a tapizásokat, a kétértelmű megjegyzéseket, az udvari bunyókat, „azért kezdtem el dzsúdózni”, „nem kell árulkodni, kisfiam, tanul meg megvédeni magad”, hallhatjuk számtalanszor. Ám valóban elkerülhetetlen, hogy a gyermekközösségekben rendszeres és szándékos erőszak áldozata legyen sok lány és fiú? Valóban nem tehetünk ellene felnőttként, pedagógusként semmit? Ezzel a segédlettel azt jártuk körül, milyen módszereket dolgoztak ki eddig a szisztematikus iskolai erőszak leküzdésére, milyen szakirodalom áll rendelkezésre, s ezen a témán belül milyen speciális helyet foglal el a nemi alapú erőszak, mikor valakit kifejezetten neme, illetve „nem megfelelő nemi szerepviselkedése” miatt bántanak. Az iskolai erőszak nem természetes velejárója a gyermekkorak, tanult viselkedés, megelőzhető, illetve korrigálható. Mint minden, egy komplex társadalmi jelenség része, s minél erőszakosabb egy társadalom, annál erőszakosabbak a diákok is, ám ez nem kell, hogy visszariasszon bennünket attól, hogy kiálljunk az iskolai erőszak ellen, mert léteznek kipróbált, egyszerű módszertani lépések, melyek segítségünkre lehetnek. Ne feledjük: aki egy embert ment meg (attól, hogy áldozattá vagy elkövetővé váljon) az, az egész világot menti meg.

2. Mi az iskolai erőszak, és a nemi alapú erőszak?

2.1. Az iskolai erőszak, avagy iskolai agresszió, iskolai zaklatás, iskolai (pszicho)terror

Az iskolai erőszak az 1970-es évektől kezdve volt pedagógiai téma skandináv és angolszász országokban "mobbing" vagy „bullying” néven.¹ A svéd Dan Olweus volt az, aki, mint ismert iskolai erőszak kutató egy tragikus végű norvég iskolai eset kapcsán (három volt iskolai zaklatást szenvedett gyermek követett el öngyilkosságot) a norvég oktatási minisztérium zaklatás-ellenes kampánya keretében, annak felkérésre 1982-ben kidolgozott egy iskolai erőszakot mérő kérdőívet, melyet ma is használnak (Olweus-féle Zaklató/áldozat Kérdőív).² Az iskolai erőszak kutatási és terápiás gyakorlata így Skandináviából indult. Magyarországon 2008-ban került a téma az érdeklődés középpontjába, több, a bulvársajtót is megjárt kriminalisztikai hír miatt, mely tanárverésről és diákok egymás elleni agressziójáról szólt, több esetben mobiltelefonon felvett sokkoló erőszak repítette szét a történeteket a világháló hírsatornáin. Az eseteket az iskolai erőszakról szóló államilag támogatott kutatások, jelentések, konferencia sorozatok követték.

Ezek közé tartoznak az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet kiadványai az Erőszakmentes Iskola és az Iskolai ellentétek erőszakmentes feloldásának programja keretében: *Biztonságos Iskolákért-Konferencia kiadvány* (OFI, 2008) *Jó gyakorlatok a biztonságos iskolákért* (OFI, 2008). Az *Educatio* folyóirat különszámot jelentetett meg a témáról „Veszélyes iskola” címmel (2008, 17. szerk: Sáska Géza). Dr. Buda Mariann, a neves oktatáskutató 2005-ben megjelent, a gyermeki agresszióról, elsősorban szülőknek szóló könyvét 2008-ban több alapos, átfogó tanulmány és konferencia előadás követte. Ezek már kifejezetten az iskolai agresszióról, iskolai zaklatásról szóltak (ő a jelenségre a „zaklatás” szó bevezetését javasolja).³ 2009-ben jelent meg az Oktatási Jogok Biztosának kutatási jelentése a témáról, *Iskolai veszélyek-az oktatási jogok biztosának vizsgálata* címmel (szerk.: Hajdu Gábor, Sáska Géza).⁴ 2010-ben az *Oktatás Plusz2010*, a HVG Plusz szakmai kiadványa több összefoglaló cikkében hosszan foglalkozott az iskolai erőszak kérdésével.⁵ Ugyancsak 2010-ben jelent meg Aáry-Tamás Lajos, Joshua Aronson szerkesztésében az iskolai erőszak átfogó nemzetközi és hazai ismertetésére vállalkozó *Iskolai veszélyek* c. tanulmánykötet.⁶ A fokozott szakmai figyelmet több pályázati program követte. 2009-ben zajlott az élménypedagógiával foglalkozó Kalandok és Álmodások Pedagógia Műhely „Fegyvertelen játszótárs” programja, egy amerikai, mozgásos tevékenységeken alapuló és szociális készségeket fejlesztő erőszak-megelőző

¹A kevés magyarul is megtalálható szakirodalom egyike a „mobbing” szót használja, mely ma már leginkább felnőtt munkahelyi kapcsolatokra használatos kifejezés. Dambach, Karl.E.: *Pszichoterror (mobbing) az iskolában*. (Budapest, Akkord Kiadó, 2001, A mi gyermekünk sorozat). A mobbing és bullying szakkifejezések történeti háttéréről lásd: Mihály Ildikó: Az iskolai terror természetrajza. In *Új Pedagógia Szemle*, 2003. szeptember. Itt letölthető: <http://www.ofi.hu/tudastar/iskolai-terror>

²Olweus, Dan: Az iskolai zaklatás in *Educatio* 1999. 4. szám 717-740. o.

A kérdőív innen letölthető angolul: <http://www.olweus.org/public/stop-bullying-program.page>

³Dr Buda Mariann: *Tehetünk ellene?- A gyermeki agresszió*. (2005, Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, Modern pedagógia a gyakorlatban sorozat, 3.), Iskolai zaklatás, az ismeretlen ismerős. In: *Educatio*, 2008. 3. sz. (Ősz; Veszélyes iskola tematikus szám). 373-386. o. (társ szerzőkkel)

Agresszió az iskolában. In *Fókusz*, 2008. 3.sz. 5-23.o., Iskolai erőszak, iskolai zaklatás. In *Fordulópont*, 2008/3. 11-25.o. A szerző ezen cikkei letölthetők honlapjáról ezen a linken: <http://delfin.unideb.hu/~mbuda/pub/>

⁴Letölthető az oktatási jogok biztosának honlapjáról: <http://www.oktbiztos.hu/kutatasok/iskveszely/index.html>
A kutatásról beszámolnak az Országgyűlési Biztos Hivatalának 2009-es gyermekjogi projektjének jelentésében is 69-76.o., mely innen letölthető: <http://www.obh.hu/>

⁵Sáska Géza: „Bántalmazás az iskolában – Ütős felmérés” 22-27.o., Balázs Zsuzsanna: „Iskolai agresszió-Megoldókulcs” 28-30.o., Földvári Zsuzsanna-Vásárhelyi Júlia: „Diákerőszak az EU-tagállamokban-Vert hadak” 31-35.o.

⁶Aáry-Tamás Lajos-Joshua Aronson: *Iskolai veszélyek* (Budapest, Complex Kiadó, 2010)

foglalkozás sorozat magyarországi adaptálása.⁷ A súlyos magatartás- és érzelmi zavarokkal küzdő gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó Pressley Ridge Magyarország Alapítvány több képzést is ajánl pedagógusoknak és ifjúságsegítőknél krízisintervenció és agressziókezelés témakörében.⁸

Az iskolai erőszak témakörébe tartozó fogalmakat a magyar szakirodalom a következőképpen csoportosítja.

Bullying (agresszivitás): olyan agresszív viselkedési forma (erőszakoskodás, zaklatás, terrorizálás), amely ismétlődő jelleggel irányul gyenge, magányos egyénre, akinek nehézségei vannak önmaga megvédésében.

Bullyingáldozat: olyan személy, aki gyakran, illetve ismétlődő jelleggel válik negatív, támadó, erőszakos, zaklató, megfélemlítő akció célpontjává, áldozatává. Védekezésre való képtelenség jellemzi.

Iskolai erőszak (*school violence*): az agresszív viselkedés egyik fajtája. Olyan negatív cselekedet, mely a tanulók egymás közötti; a tanulók tanárokkal vagy más iskolai alkalmazottakkal, a tanárok tanulókkal (esetleg szülőkkel) szembeni erőszakos viselkedésében nyilvánul meg. Az iskola világában a verbális, a fizikai és pszichikai erőszak számos formában regisztrálható.

Iskolai zaklatás (*school bullying*): az agresszív viselkedés egyik fajtája, amelyben a diákot egy vagy több társa (illetve egy vagy több személy) ismétlődően és hosszú időn keresztül negatív cselekedetnek teszi ki. Negatív cselekedetnek minősíthető, ha valaki szándékosan sérülést vagy kellemetlenséget okoz, vagy próbál okozni. Megkülönböztethető: közvetlen zaklatás (ahol az áldozatot nyílt támadás éri); illetve közvetett zaklatás (ahol az áldozatot kiközösítik, szándékosan kizárják a csoportból).

Viktimizáció (*victimization*): meggyötrés, elnyomás. Mások meggyötrése, elnyomása, zaklatása, megfélemlítése.

Viktimizációs veszélyeztetettség: másokra nézve veszéllyel járó, kellemetlenséget, megaláztatást hozó, áldozattá-sértetté válást okozó, negatív kockázati tényezők, viselkedési formák.

Zaklatás: az agresszív viselkedés egyik fajtája. Akkor beszélünk zaklatásról, ha a három speciális feltétele jelen van: az agresszív viselkedés vagy sérelem okozása szándékos; ha ismétlődően és hosszú időn keresztül követik el; olyan interperszonális kapcsolatban zajlik, ahol a hatalmi egyensúly hiányzik (egyenlőtlen erőviszonyok alakulnak ki).

(...) Kutatásomban bullyingnak azt az agresszív viselkedést tekintetem, amely tartós és ismétlődő jelleggel zajlik, egy vagy több diák gyakorolja egy gyengébb vagy magányos egyénen, és az agresszív aktusnak nincs nyilvánvaló kiváltó oka (nem reaktív agresszió).⁹

⁷A program honlapja: <http://www.eroszakmegelozes.hu/>. Itt részletek olvashatók a program könyv formában megjelent leírásából.

⁸ További információk: <http://www.pressleyridge.org/magyarorszag>

⁹ Figula Erika, Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában, in *Új Pedagógia Szemle*, 2004. július 8. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-07-Mu-Figula-Bantalmazok>

„A skandináv országokban kezdetben a *mobbing* (mobbing) kifejezést használták, de ma már ezt inkább csak a munkahelyi zaklatásra alkalmazzák. A szakirodalomban gyorsan elterjedt az angol *bullying* kifejezés, amely a beszélt angol nyelvben is mindennaposan használt szó, megfélemlítés, kínzás, erőszakoskodás, de bosszantás, gyötetés, sanyargatás jelentésben is. (Kezdetben maga Olweus is felváltva használta az agresszió és a bullying kifejezést.) A bullying ma már általánosan használt megjelölés a nem-angol nyelvű irodalomban is – éppen azért, mert a több évtizedes munka után kikristályosodott ennek a szónak tudományos jelentése. A magyar nyelvben nincs olyan kifejezés, amely pontosan visszaadná ezt a jelentést, így a következőkben, Olweus első fordítójával egyetértve a *zaklatás* szót használjuk (Olweus, 1999). , amely jól kifejezi e tevékenység ismétlődő és romboló jellegét.

Az iskolai zaklatást, mint az agresszió egy válfaját vizsgálták az első neves kutatók – beleértve Olweust is –, akik az agressziókutatás felől érkeztek. „...*a diákot zaklatás vagy elnyomás éri akkor, ha ismétlődően és hosszú időn keresztül negatív cselekedeteknek teszi ki egy vagy több diák.*” (Olweus, 1999. 717.o.) Ez azonban túl tág meghatározás; lényegében az agresszió definíciójával azonos. A kutatások előrehaladtával azonban egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a zaklatás erősen különbözik a gyermekek egymás közötti agressziójának más formáitól.

Bár a kutatómunka évtizedei alatt a különböző irányzatok más-más elemre helyezték a hangsúlyt, mára már kiforrott és általánosan elfogadott a zaklatás definíciója.

Eszerint a zaklatás olyan negatív tevékenység, amely (legtöbbször) egy kiválasztott személy ellen irányul, egyedül vagy csoportosan követhetik el, és az alábbi jellemzőkkel rendelkezik:

- tudatos és szándékos; célja, hogy lelki vagy fizikai fájdalmat okozzon;
- kiegyensúlyozatlan hatalmi viszonyok között valósul meg, azaz az áldozatnak az adott helyzetben nincs módja megvédeni magát;
- ismétlődően, hosszabb ideig zajlik.¹⁰

Bár a magyar közélet figyelme talán még jobban kiterjedt a tanárbántalmazás eseteire (mikor a szülő vagy diákok bántalmazták fizikailag a tanárt), jelen segédlet kifejezetten a gyerekek egymás közötti agressziójára koncentrál. Természetesen tisztában vagyunk vele, hogy az iskola a társadalom leképezése, és egy erőszakos társadalom erőszakos gyerekeket, szülőket és tanárokat képez, de megfordítva ezt, azt hangsúlyozzuk, hogy az iskolarendszer, a pedagógia módszerek befolyásolják a társadalmi folyamatokat, és pozitív irányba tudják változtatni őket. Ezekről a **Meg-véd-sz** fejezetben tárgyaljuk.

Az iskolai erőszaknak általában négy változatát különítik el: a fizikai erőszakot, a szóbeli erőszakot, a kiközösítést-megszégyenítést, és a kibererőszakot (mikor a digitális technológia segítségével zaklatja elkövető az áldozatát). A magyar kutatások is megerősítik azt a népi tapasztalást, hogy az agresszió összefüggésben van a nemmel és az iskola típusával. Az elkövetők és az agresszív áldozatok nagy része fiú, s a szakiskolába járók (és tanítók) körében a legmagasabb a fizikai agresszió mértéke.

Az agresszió pszichológiai ihletésű fogalmának számos értelmezése alapján magyarázva az iskolai agresszió jelenségét ebben a kutatásban agresszív viselkedésnek tekintjük azt a szándékolt – tehát nem véletlenszerűen bekövetkezett – cselekvést, amely valamilyen fizikai, anyagi vagy lelki károkozással, sérüléssel jár. Ezek szerint az agresszió célpontja az egyén teste, tulajdona vagy pszichikai épsége ellen irányul. Az agresszív viselkedés szándékos, de

¹⁰ Buda Mariann-Kőszeghy Attila-Szirmai Erika: Iskolai zaklatás, az ismeretlen ismerős. In: *Educatio*, 2008. 3. sz. (Ősz; Veszélyes iskola tematikus szám). 373. o

nem feltétlenül a károkozás a célja. (A tárgyra irányuló agresszió az iskola felszerelése, épülete elleni is.)

Ezen a ponton kell szót ejteni az iskolai agresszió és az iskolai fegyelemsértés közötti különbségről. Az iskolai fegyelem megsértése az iskolai normák kétségtelen megszegését jelenti. A diákok megsérthetik az iskola értékrendjét például öltözködéssel, óra alatti zajongással, a szünetbeli dohányzással, rohangálással, folyosói labdázással. Ugyanez történik, ha a tanárral feleselnek, ha szembeszegülnek vele, netán hangoskodással zavarják a tanórát. Még akkor is fegyelemsértésről van szó, ha a magatartásukkal olykor kikezdi a tanári tekintélyt, meggátolják a tanáraikat munkájuk végzésében, vagy ha az iskola értékrendjét tudatosan kezdik ki. Mindezekkel szemben sok pedagógus tehetetlennek, és éppen ezért a diákok áldozatának érzi magát. Ezek a diákselekedetek többnyire nem járnak fizikai, lelki vagy anyagi károkozással, mert ha igen, akkor az már nem fegyelemsértés, hanem az agresszió. Tehát: minden agresszió és fegyelemsértés normaszegés, azonban nem minden fegyelemsértés agresszió.”¹¹

„A kapott eredmények alapján azt állapíthattam meg, hogy a **fiúk és a lányok között szignifikáns a különbség**. A mintában a két nem képviselői közel azonos arányban voltak (a fiúk 51%, a lányok 49%). Az áldozatok között jóval magasabb a lányok aránya (62,5%), mint a fiúké (37,5%). A támadók körében pedig a fiúk (72,6%) aránya magasabb, mint a lányoké (27,4%). A fiúk inkább a támadók és az agresszív áldozatok, a lányok pedig az áldozatok és a szemlélők szerepviselkedésében érintettek jobban.”¹² „Ahogy tudásszintben különbség mutatkozik az egyes középiskola-típusok diákjai között(...)- ugyanúgy eltérés tapasztalható az iskola fajtánként „honos” bántalmazás tekintetében is. A középiskolákban egyfajta agressziólépcső van, amely-ha némileg elmosódottabban is- a pedagógusok magatartásában is megfigyelhető. Az átlagosnál agresszívabb szakiskolásokat az átlagosnál agresszívabb pedagógusok tanítják- a felek egybehangzó véleménye szerint.”¹³

Az agresszió kutatás fontosnak tartja kiemelni, hogy –szemben a Magyarországon népszerű humánétológia megállapításaival, mely evolúciós gyökereket vél felfedezni indítékként az agresszió nemi megoszlásában- az agresszió nagy részben tanult viselkedési forma, s rejtetten az egyenlőtlen társadalmi hatalmi viszonyokat van hivatva tovább örökíteni. Ugyancsak egyetértenek a téma pedagógus szakértői abban, hogy az elkövető amellet, hogy tanult viselkedést imitál, jelzéseket ad saját traumatizált mivoltáról, legyen az otthoni ellene irányuló szóbeli, fizikai vagy szexuális erőszak, vagy az iskolában őt érő kiközösítés – erről lásd később Aronson elméletét-, illetve csoportjának társadalmi kiközösítése. **Minden iskolai erőszak elkövető veszélyeztetett gyerek, az iskolai elkövető státusza nagy valószínűséggel utal otthoni vagy tágabb környezetében betöltött áldozati státuszára, a gyerekvédelemnek komoly feladata van vele.** Az iskolai zaklatás az elkövető részéről ugyanolyan tünet, mint például a beszédhiba, a tanulási eredmények hirtelen romlása, az evészavarok, vagy a pszichoszomatikus tünetek, komolyan kell venni. Miért várjuk el egy gyerektől, hogy belássa, nem szabad erőszakoskodni a társaival, ha otthon az apukájának, aki veri őt és édesanyját senki sem mondja ezt meg?

¹¹ Iskolai veszélyek, Az oktatási jogok biztosának vizsgálata, Budapest, Oktatási Jogok Hivatala, 2009, 2-3.o.

¹² Figula Erika: Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában (2004-es tanulmány, összefoglalás itt olvasható: <http://www.oki.hu/printerFriendly.php?tipus=cikk&kod=2004-07-Mu-Figula-Bantalmazok>)

¹³ Sáska Géza, Bántalmazás az iskolában. Ütös felmérés in *Oktatás Plusz* 2010, 24.o.

2.2. A nemi alapú erőszak

A nemi alapú erőszak (*gender based violence* vagy röviden GBV) az, az erőszak, ami neme miatt ér valakit, az áldozatok elsősorban lányok és nők. Különösen a fejlesztéspolitika (ENSZ, WHO, amerikai és európai segélyszervezetek) használja a kifejezést. A nemi alapú erőszak emberjogi sértésnek minősül, oka a nők és férfiak közötti társadalmi hatalmi egyensúly eltolódása, komoly gátja egy ország, régió gazdasági és társadalmi fejlődésének. Mivel gyakran rejtett marad és nehezen bizonyítható, s van, ahol az ország, vallás jogi rendszere és szokásjoga is elnézi, vagy kifejezetten támogatja, nehéz fellépni ellene. Afrika vagy Ázsia bizonyos részein, (polgár)háborús zónákban, mint amilyen Afganisztán, egy kislánynak iskolába járni nagyon veszélyes dolog. Mivel nem tartják fontosnak, hogy a lányok is tanuljanak, - hiszen a tanulással megszegik azt a „viselkedési dobozt”, ami egy igazi nő helyét kijelöli az adott társadalomban -, ugyanakkor az állam kötelezi a családokat, hogy iskoláztassák minden gyermeküket, a diáktársak gúnyolódással, szóbeli erőszakkal, megfélemlítéssel, veréssel, szexuális zaklatással, extrém esetben megerőszakolással félemlítik meg a diáklányokat, és veszik el a kedvüket az iskolába járástól, mely így „veszélyessé válik”. Az iskolás lányokat érő nemi alapú erőszak kifejeződése az iskolából való kilépést eredményező korai (kényszer)házasság, és a korai gyermekszülés is. Természetesen mindennek komoly egészségügyi, családtervezési, oktatási és így munkaerőpiaci következményei vannak. A fejlesztéspolitika megoldásként azt javasolja, a programok segítsék jobban megérteni a nők elleni erőszak dinamikáját, mozdítsák elő a nők és férfiak de jure és de facto egyenlőségét, s erősítsék meg a nők szerepét a társadalomban.¹⁴

Az ENSZ 2006-os főtitkári világjelentése a gyermekek elleni erőszakról így határozza meg a gyermekek ellen irányuló nemi alapú erőszakot:

„A nemi alapú erőszak oka a nemek társadalmi egyenlőtlensége, a káros nemi sztereotípiák és társadalmilag a nemekre kényszerített szerepek. A lányokra irányuló szexuális erőszakot, beleértve a szexuális zaklatást is, motiválhatja a vágy, hogy a lányokat nemük vagy nemiségük miatt megbüntessék, megalázzák, vagy motiválhatja egyszerű macsó erőfitogtatás is. Egyben a lányok megfélemlítését, megalázást és lekicsinylését is eléri így. Ezt jól bizonyítja az a széles körben elterjedt gyakorlat, hogy a nemi erőszak áldozatául esett lányokat hibáztatják azért, ami megesett velük, ahol pedig a nemi diszkrimináció megkérdőjelezhetetlen normaként van jelen a társadalomban, a lányok hibáztatása valójában mindenféle szexuális zaklatás, támadás vagy kizsákmányolás esetében megtörténik. Tanulmányok bizonyítják, hogy az iskolás lányok, különböző mértékben maguk a tanárok és a diáktársak általi szexuális zaklatása az egész világon elterjedt gyakorlat. A tanárok gyakran tekintik a diákok közötti szexuális zaklatást, főleg ha lányok az áldozatok, az iskolai élet normális részének, s ezért figyelmen kívül hagyják. Ilyen körülmények között a diákoknak nagyon nehéz jelenteni az ilyen eseteket. „¹⁵

A gyermekeket és fiatalokat érő nemi alapú erőszak megértéséhez és kezeléséhez öt fontos könyvet ajánlunk, melyek közül három az Európa Tanács kiadványa, s három magyarul is olvasható már. Mindegyik könyv az elméleti fejezetek után könnyen követhető gyakorlatokat

¹⁴ A témának jelentős irodalma van. Többek között: Euromed Gender Equality Program: *Gender Based Violence. Methodological Protocol. Harmonized Methodology and Concepts to Conduct GBV Surveys*. 2011. United States Agency for International Development – Wellesley Centers for Research on Women: *Unsafe Schools. A literature-review of School-related gender-based violence in developing countries*.

¹⁵ Un World Report on Violence Against Children. 2006. 4. fejezet: Violence against children in schools and educational settings (ENSZ világjelentés a gyermekek elleni erőszakról, 2006. 4. fejezet: gyermekek elleni erőszak az iskolában és az oktatásban. 118.o. A szerző fordítása. <http://www.unviolencestudy.org/>. A jelentést lefordították „gyermeknyelvre „, is: United Nations Secretary General’s Study on Violence Against Children. Adapted for Children and Young People.

mutat be, tanári kézikönyvként. A szórakoztató gyakorlatokba és játékokba rejtett emberjogi képzés átfogó könyvei a korosztályok szerint megfogalmazott **Kompasz** és a **Kiskompasz**¹⁶. A nemek közötti egyenlőség mindkét könyvben kiemelt szerepet kap, mint az emberjogi tudatosság fontos eleme. A következőkben a nemek egyenlőségének fogalmát magyarázzák el gyermekeknek és fiataloknak, a korosztálynak megfelelő nyelvezeten:

„A nemek közötti egyenlőség fontos emberi jogi kérdés, ami azt jelenti, hogy a férfiak és a nők egyenlő jogokkal egyenlő mértékben vesznek részt a közélet és a magánélet minden területén. Nem arról van szó, hogy a két nem egyforma, hanem inkább arról, hogy jogaikban és méltóságukban egyenlők. Ahogyan minden emberi jogért, a nemek közötti egyenlőség érvényesüléséért is folyamatosan küzdeni kell, azt védeni és segíteni kell. Az elmúlt több, mint 150 évben a női emancipációs mozgalom a legtöbb nő által megtapasztalt, az élet minden területére kiterjedő diszkrimináció megszüntetését tűzte ki célul, valamint annak elérését, hogy a férfiak és a nők egyenlőbb módon vegyenek részt a közösség életében. Mindennek eredményeként Európában ma a legtöbb nő és férfi élete jelentős mértékben eltér attól, ahogyan száz évvel ezelőtt éltek. (...)

Mit jelent a társadalmi nem fogalma?

A nem fogalma biológiai és társadalmi jelentéssel is bír. Az, hogy milyen neműnek születünk, biológiai tény. Csaknem minden emberi lény a két biológiailag különböző típus egyikének: lánynak vagy fiúnak születik. Másrészről létezik a társadalmi viszonyokban értelmezhető „társadalmi nem” (**gender**) fogalma is.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) meghatározása szerint:

A biológiai nem azokat a biológiai és fiziológiai jellemzőket takarja, melyek meghatározzák a férfit és a nőt. A társadalmi nem (gender) azokra a társadalmilag alkotott szerepekre, magatartásformákra, tevékenységekre és jellemvonásokra utal, amelyeket az adott társadalom megfelelőnek tart a férfiak és a nők részéről. Másképp fogalmazva: a „férfi” és a „nő” biológiai, míg a „férfias” és „nőies” társadalmi kategóriák.

Néhány példa a biológiai nemi jellemzőkre:

- A lányok menstruálni fognak, a fiúk nem.
- A fiúknak heréik vannak, a lányoknak nem.
- A nők képesek lesznek egy baba szoptatására, a férfiak nem.
- A pubertást követően a legtöbb fiúnak erősebb izmai lesznek, mint a lányoknak.

Néhány példa a társadalmi nemi jellemzőkre:

- Európában a nők ugyanazért a munkáért jelentősen kevesebb fizetésben részesülnek, mint a férfiak.
- Az apák feladata a család fenntartása, míg az anyáké a gyermekek gondozása.
- Sok országban a lányok többet táncolnak, a fiúk többet futballoznak.
- A nők és lányok világszerte több házimunkát végeznek, mint a fiúk és a férfiak.
- A fiúknak gyakrabban kell testi fenytést elszenvedni, mint a lányoknak.

A nemi szerep, mint az ember identitásának és egyéniségének fontos része, a szocializáció során alakul ki. Napjainkban nemcsak a család, az iskola a munkahely befolyásolja ezt a

¹⁶ A két magyarul is olvasható könyv megrendelhető Az FSHZ Mobilitás Ifjúsági Szolgálattól, illetve letölthetők az internetről. <http://www.mobilitas.hu/kompasz/kezikonyv>, <http://www.mobilitas.hu/kompasz/kiskompasz>
Kompasz. Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Szerzők: Brander-Gomes-Keen-Lemineur-Oliveira-Ondrackova-Surian-Suslova, 2004. Európa Tanács, *Kiskompasz. Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez,* Szerzők: Brederode-Santos- Claeys- Fazah-Schneider-Szelényi, Európa Tanács, 2009

szocializációs folyamatot, hanem a média is, beleértve az információs technológiákat, a zenét és a filmeket. A hagyományos és az új szocializációs erők egyaránt alkalmasak a nemi sztereotípiák megőrzésére és közvetítésére.”¹⁷

„A nemek közötti egyenlőség azt jelenti, hogy mindkét nem egyenlő mértékben van jelen hatalom, részvétel és láthatóság szempontjából a közélet és magánélet minden szférájában. Amikor a nemek közötti egyenlőségre gondolunk, azt nem a nemek közötti különbözőség, hanem sokkal inkább a nemek közötti egyenlőtlenség ellentétéként kell látnunk. Célja az, hogy elősegítse a nők és férfiak teljes részvételét a társadalomban. A nemek közötti egyenlőségért – akár csak az emberi jogokért – folyamatosan küzdeni kell, meg kell védeni, és elő kell mozdítani. A nem kifejezés azokra, a társadalom által konstruált női és férfi szerepekre utal, amelyeket nemük alapján tulajdonítanak az embereknek. A nemi szerepek ennél fogva bizonyos társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális kontextus függvényei, amelyeket még egyéb tényezők – köztük faji, etnikai hovatartozás, osztály, nemi irányultság és életkor – befolyásolnak. A nemi szerepeket megtanuljuk, és ezek gazdag variációkat mutatnak kultúrákon belül, és kultúrák között. Eltérően az egyén biológiai nemétől, a nemi szerepek változhatnak.”¹⁸

Az Európa Tanács harmadik, általunk leggyakrabban forgatott kézikönyve a **Gender Matters** (kb. Nem számít? De számít a Nem!)¹⁹ – *Kézikönyv a fiatalokat érintő nemi alapú erőszakról*, mely 2011-ig sajnos nem készült el még magyar fordításban. Mivel mind a három könyv tanári kézikönyv, s gerincét a téma kifejtését elősegítő játékok adják pontos leírásban, bátran ajánljuk az egyes feladatok osztályfőnöki órán, dráma pedagógiai órán való eljátszását.

Negyedik alapkönyvünk a **Helping Teens Stop Violence** (*Segítség kamaszoknak, hogyan állítsák meg az erőszakot*)²⁰, melyből több gyakorlatot felhasználtunk iskolai erőszak projektünk óráihoz. A multikulturális kaliforniai környezetben, középiskolások számára született ifjúságsegítő kézikönyv az erőszakot tágabb társadalmi környezetben helyezi el, egy bántalmazott nők segítésére alakult civil szervezet és egy, a nemek egyenlősége mellett hitet tevő férficsoport közös gyakorlati munkájából született meg.

„Azért írtuk ezt a könyvet, hogy hozzásegítsük a fiatalokat ahhoz, hogy felszabaduljanak az erőszak rabsága alól. Meggyőződésünk, hogy az erőszak egyéni aktusai valójában egy sokkal szélesebb társadalmi erőszakmintázat kifejeződése, és a társadalomban fellelhető erőszak a hatalommal rendelkezők és a hatalomtól megfosztott csoportok régóta fennálló hatalmi egyenlőtlenségének kifejeződése. Nap, mint nap látjuk az erőszakban érintett egyéneket, de ritkán hallunk az erőszakot motiváló szélesebb egyenlőtlenségekről. Az erőszak megelőzéséhez, sőt még a hatékony beavatkozáshoz is elengedhetetlen, hogy figyelmünket egyenesen az egyenlőtlenségek megszüntetésére irányítsuk.”²¹

A szerzők szerint a nők és lányok elleni erőszak a szexizmusban gyökerezik, vagyis a nők férfiak általi rendszerszerű elnyomásában. Ifjúsági munkájuk során tizennégy feltevéssel dolgoznak, melyek a szexista attitűdök „elfelejtésében” segítik őket. Néhány példa ezek közül: a nők szisztematikus bántalmazása elválasztja s elszigeteli egymástól az embereket, az

¹⁷ Kiskompasz, i.m.290-291.o.

¹⁸ Kompas, i.m. 417.o.

¹⁹ *Gender Matters- A manual on addressing gender-based violence affecting young people*. Szerzők: van de Veur-Vrethem-Titley-Tóth, Európa Tanács, 2007. Angolul, franciául és oroszul itt letölthető: <http://eycb.coe.int/gendermatters/default.htm>

²⁰ Allan Creighton, Battered Women's Alternatives with Paul Kivel, Oakland Men's Project: *Helping Teens Stop Violence-A Practical Guide for Counselors, Educators, and Parents* (Hunter House, 1990.)

²¹ Helping Teens Stop Violence, im. 2.o. A szerző fordítása

mindannyiúnknak kárt okoz. A szexizmus sem nem biológiai eredetű, nem természetes egyetlen ember sem születik hímsovnisztának, házitündérnek vagy megerőszakolónak, az anatómia nem végzet. A fiatalok nem szándékosan sajátítják el a téves információkat, a tudatlanság, a szexista attitűdök és ezzel kapcsolatos hazugságháló fájdalmas társadalmi tanulási folyamat eredményeként erőltetődik rá az ifjúságra. (A fiúkat éveken át tartó kemény kiképzésnek vetik alá, hogy „megállják a helyüket”, a lányokat éveken át nyesegetik, s tanítják az engedelmesre.²² A gyűlölet és a félelem tanult érzelmek. A hazugságok és fél-információk rossz hatással vannak a nőkre és a férfiakra is, a szexizmus abroncsba szorítja az emberek gondolkodását. A hazugságokat nem önként hisszük el, hanem, mert híján vagyunk az információnak. Az emberek akkor változtatnak mélyen gyökerező meggyőződéseiken, ha az új álláspontot úgy mutatják be nekik, hogy az, releváns legyen számukra, ha bíznak abban a személyben, aki az új álláspontot képviseli, és ha senki sem hibáztatja őket korábban vallott téves nézeteikért. Az emberek azért bántják egymást, mert őket, magukat is bántották valamikor. Mivel szinte mindenki ki volt téve valamikor valamilyen erőszaknak, mint gyermek, hajlamosak vagyunk elfogadni azt, hogy „ez már csak így van, ilyen az élet” – ezt hívjuk internalizálásnak-, illetve „externalizáljuk” az erőszak tapasztalatát, és mi magunk is bántunk másokat. A fiatalok a felnőttek részéről gyakran tanúi egyfajta cinikus vagy fásult, beletörődött állapotnak, s az igazságtalansággal szemben így könnyen érezhetik magukat tehetetlenek. Az erőszak részben pont azért folytatódhat, mert az emberek úgy érzik, tehetetlenek vele szemben. Ennek ellenére a helyzet nem reménytelen, az emberek képesek a változásra és a fejlődésre, az általunk tapasztalt világ nem kőbe vésett, megváltoztathatatlan realitás. A nők mindenhol aktívan harcolnak az erőszak ellen, nem „szerencsétlen” áldozatok, igazi vezetők válhatnak belőlük. S mindenhol vannak olyan fiúk, férfiak, akik nem akarnak beszállni az erőszak, diszkrimináció, tiszteletlenség és bántalmazás körébe, s leállítják saját maguk és más férfiak erőszakos megnyilvánulásait. A nemekről terjesztett hazugságok megerősítik és visszatükrözik a társadalmi egyenlőtlenséget, amely oka s nem következménye a szexista tévhiteknek.²³

Ötödik könyvünk a NANE Egyesület részvételével, egy európai együttműködés keretében zajlott középiskolai program kézikönyve, a **Heartbeat-Szívdobbanás**²⁴. A könyv szerzői így indokolják meg, miért foglalkoznak a fiatalok, diákok közötti párkapcsolati erőszak kérdésével:

„A foglalkozások elején a résztvevők kitöltötték egy anonim kérdőívet, és az eredmények azt mutatták, a fiatalokat valóban érdekli a téma: a megkérdezett 573 diák 88%-a gondolta úgy, hogy hasznos lenne a kamaszkori párkapcsolati erőszakra beszélni az iskolában. Két, nemrégiben készült felmérés szerint (Nagy-Britannia, 2007; Belgium 2008) a fiatalok ritkán beszélnek tanároknak és ifjúságsegítőknél a párkapcsolataikban elszenvedett erőszakra. Az erőszak hatása azonban akkor is megmutatkozik az iskolában, ha nem beszélnek róla nyíltan: figyelemzavar, teljesítményromlás, iskolakerülés, agresszió, drog- és alkoholfüggőség, pszichés zavarok és testi sérülések jelezhetik, hogy egy fiatal erőszakos, bántalmazó kapcsolatban él. Az iskola és az ifjúsági szolgálatok olyan terepet jelentenek, ahol a gyerekek és fiatalok fontos tudásra tehetnek szert a testi-lelki jólléttel és a konfliktuskezeléssel

²² A nők elleni erőszak ellen emeli fel a szavát az afroamerikai férfi aktivista, Tony Porter, aki meggyőzően beszél a két nem eltérő neveléséről ebben a videóra vett előadásában. Utal a programunkban használt „Férfiből van skatulya” gyakorlatra is: http://www.ted.com/speakers/tony_porter.html (Magyar aláírás megnyitható a legördülő menüben)

²³ Helping Teens Stop Violence, im. 24-32.o.

²⁴ *Heartbeat-Szívdobbanás- Párkapcsolati erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz.* Szerkesztő: Lucia Körberline. Daphne III. program által finanszírozott projekt kiadványa. 2010. Ez a kézikönyv elérhető az interneten a <http://www.empowering-youth.de/magyar/aktuell.html> és a <http://www.nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/szivedobbanas.pdf> címen.

kapcsolatban. Éppen ezért az iskolák és ifjúsági szolgálatok felelőssége az, hogy tisztában legyenek a gyermekvédelmi feladatokkal, és minél nagyobb mértékben segítsék a gyerekek és fiatalok érzelmi és társas tanulását. A fiatalok társas kompetenciái ugyanis kulcsfontosságú szerepet játszanak a jól működő, erőszakmentes párkapcsolatok kialakításában. A Szívdobbanás projekt keretében tartott pedagógus- és ifjúsági munkás-képzés 112 résztvevőjének 97,3%-a gondolta úgy, hogy a problémakörrel foglalkozni kell az iskolákban, és az ifjúsági munka során. 98,2%-uk gondolta továbbá azt, hogy a fiatalok közti párkapcsolati erőszak kérdésének helyet kellene kapnia a tanárképzések anyagában. A megkérdezettek 36,6%-a állította, hogy munkája során találkozott ezzel a problémával, és 69,4% válaszolta azt, hogy szeretne olyan készségeket elsajátítani, melyek segítségével hatékonyabban tudná kezelni az ilyen helyzeteket.²⁵

²⁵ Szívdobbanás, im. 8.o.

3. Hogyan előzhető meg, és hogyan kezelhető az iskolai erőszak? A Meg-Véd-Sz módszer bemutatása

A párkapcsolati és gyermekek elleni erőszakkal foglalkozó szakemberek az angol nyelven „3P”-nek nevezett megközelítést tartják a leghatékonyabbnak, amelyet „Meg-Véd-Sz”-re magyarítottunk. Az alliteráló „3P” a *prevention* (megelőzés, prevenció), *protection* (védelem) és *prosecution* (szankció, bünvádi eljárás) szavak memoritere. Az iskolai nemi alapú erőszakra ugyanúgy alkalmazható.

3.1. Megelőzés

3.1.1. Csoportkohéziót erősítő oktatásszervezési módszerek

Az 1999-es, nagy port felvert amerikai Columbine középiskolában történt ámokfutás (valójában előre kitervelt vérengzés) újra önvizsgálatra kényszerítette az amerikai és a nemzetközi közvéleményt az iskolai erőszakkal kapcsolatban. Mi magyarázza az öldöklő fiúk megmagyarázhatatlan tettét, az USA-ban, Finnországban, Németországban, Japánban, Magyarországon, vagy bárhol a világon (az iskolai ámokfutók eddig kizárólag serdülő fiúk illetve fiatal férfiak voltak, akik korábban az iskola népszerűtlen, kiközösített diákjai, iskolai zaklatás áldozatai voltak éveken át, s tetteikről sok mindent előre elárultak az interneten keresztül)? A neves szociálpszichológus, Elliot Aronson tíz évvel az esemény után könyvet írt az iskolai erőszak okairól és lehetséges kezeléséről.²⁶ Ebben a saját maga által kidolgozott „mozaik” tanításszervezési módszert ajánlja az iskolák társadalmi légkörének megváltoztatására, amely az együttműködést helyezi a versengés helyébe az iskolákban.²⁷ Az eredetileg a fekete, hispán és fehér amerikai gyerekek közötti etnikai feszültség kezelésére kialakított mozaik módszer szerint a diákok kisebb csoportokban dolgoznak, ahol egymás tudását kiegészítik, és sokféle háttérű, nemű és képességű diák csoportosan oldja meg a feladatokat. Aronson szerint az iskolai igenis képes egy bizonyos korban felülrni az otthonról hozott, berögzült szokásokat, hiszen: „Az otthon, a szülők csakugyan fontosak, és amit a szülők otthon tesznek, abba amúgy se igen szólhat bele az iskola. Ám egy bizonyos életkorban, például a 9–11 éves gyerekek egymástól tanulják a legtöbbet, és éppen az iskolában. (...) Az iskolának nem olyan helynek kell lennie, amelyik arra tanít, hogyan védjük meg magunkat, hanem arra, *hogyan ott szeressük meg a tanulást*, és mindenféleképpen megtanuljunk. Az iskolában nem lehet helye az erőszaknak. Tényleg sokan aggódnak, hogy ha a napi versengés hevességét kicsit mérsékeljük, olyan tapasztalatoktól fosztjuk meg a diákokat, amelyek nélkülözhetetlenek a versenyorientált életben való boldoguláshoz. Ez számomra ugyanolyan meghökkentő, mintha egy 150 kilós ember azon aggódna, hogy túl gyorsan le fog attól fogyni, ha cukor helyett mesterséges édesítőszerrel inná a kávéját”²⁸

A **mozaik módszer a kooperatív tanulásszervezési módszer** egy változata, melyet az amerikai Spencer Kagan fejlesztett ki annak modern formájában (hiszen korábban a tanítás történetében már többször használtak hasonló módszereket).²⁹ A kooperatív tanulástechnika mottója, hogy minden diákot vonjanak be a tanulási folyamatba, s lényege, hogy a „*tanár*

²⁶ Elliot Aronson, *Columbine után – Az iskolai erőszak szociálpszichológiája* (Ab Ovo Kiadó, Budapest, 2009)

²⁷ A mozaik módszerről lásd még Aronson fiának társszerkesztésében megjelent *Iskolai veszélyek* c. könyvet is. Im.

²⁸ Interjú Elliot Aronsonnal a 168 órában. <http://www.168ora.hu/itthon/elliott-aronson-az-iskolai-eroszakrol-es-a-columbine-utan-cimu-konyverol-44788.html>

²⁹ Kagan, Spencer: *Kooperatív tanulás*, (ÖNKONET, Budapest, 2001, második, javított kiadás 2004), Horváth Attila (1994): *Kooperatív technikák, hatékonyság a nevelésben*, (IF Alapítvány-OKI, Budapest, 1994), Petriné Feyér Judit : *A problémaközpontú csoportmunka*, (Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2004)

előad, a diák jegyzetel, majd kérdésre felel” hagyományos módszere helyett a különböző képességű és háttérű gyerekekből tanulócsoporthoz rendezett diákok közösen felelnek az eredményekért (ezért kooperatív a neve), és közösen dolgoznak fel egy-egy feladatot, majd egymást tanítják. Szemben az individualista, versenyszellemű oktatással, ez a módszer a csoportszellemet, az „egy hajóban evezünk elvét”, és az elfogadást erősíti, ezért alkalmas hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatására és különböző etnikumú gyerekek sikeres együtt-tanítására is. A hasonló csoportmunkára épülő KIP (komplex instrukciós program) módszert³⁰ (nem azonos a hasonló rövidítésű pszichoterápiás módszerrel) sikerrel alkalmazza a hátrányos helyzetű és roma tanulók integrálásában élen járó, pedagógiai módszerei miatt elismert hejőkeresztúri általános iskola, a pécsi Gandhi középiskola és kollégium, és a magyarmecseki általános iskola is.

3.1.2. Felvilágosítás, toleranciára nevelés, kölcsönös tiszteletre nevelés, öntudatnövelő, megerősítő (empowerment) ifjúsági csoportok

A tantárgyak oktatásának módszere mellett, több iskola használ átfogó programokat, melyek felhívják a figyelmet az erőszakra, és erőszakmentes kommunikációs és konfliktusmegoldó technikákat közvetítenek. Ilyen például, a **Ne nevedd ki!** (*Don't laugh at me*) program, melyet az iskolai gúnyolódás és kiközösítés leküzdésére alkotott meg Peter Yarrow az azonos című daltól inspirálva.³¹ A polgárháborús helyzetekben levő gyereknél is alkalmazott program fejleszti az EQ-t (az érzelmi intelligenciát), tanítja az érzelmek elkülönítését és kifejezését fiúknak is. Különös figyelmet fordítanak a gondoskodás, együttérzés és együttműködés fejlesztésére, valamint a sokféleség elfogadtatására, és a konfliktusmegoldó képességek finomítására. Ez magába foglalja a következőket: bántó szavak és tettek nélkül feloldani a konfliktust, „én” állításokat használni („Milyen szemét voltál, mikor azt, mondtad, hogy...” helyett: „Fájt nekem, mikor azt mondtad, hogy...”), megérteni a konfliktus eszkalálódásának folyamatát, megérteni, hogy egy konfliktusban különböző nézőpontok létezhetnek.

I'm that little boy with glasses - Én vagyok az a szemüveges kisserác
the one they call a geek - akit strébernek hívnak
The little girl who never smiles, - Én vagyok az a kislány, aki sosem mosolyog
'cause I got braces on my teeth - mert fogszabályozós
And I know how it feels to cry myself to sleep - Azt is tudom, milyen álomba sírni magam
I'm that kid on the playground - A játszótéren én vagyok az a gyerek
who's always chosen last - akit mindig legutoljára hívnak játszani
A single teenage mother, - Én vagyok a gyermekét egyedül nevelő tinédzser anya,
trying to over come my past, - aki megpróbálja legyőzni a múltat
You don't have to be my friend, if it's too much to ask - Talán túl sokat kérek, jó ne legyél a barátom
Don't laugh at me - Ne nevedd ki
Don't call me names - Ne gúnyolj ki
Don't get your pleasure from my pain - Ne élvezd a fájdalmamat
In God's eyes were all the same - Isten szemében mind egyformák vagyunk
Someday we'll all have perfect wings - Egyszer majd mindannyiunknak tökéletes szárnyaink lesznek
Don't laugh at me - Ne nevedd ki
I'm a cripple on the corner, - Én vagyok a nyomorék koldus a sarkon

³⁰ Az amerikai Stanford Egyetem fejlesztette ki Elizabeth Cohen és Rachel Lotan vezetésével

³¹ <http://www.operationrespect.org>

Az oldalról letölthető a két tanári kézikönyv: Don't laugh at me- guide 1 és 2. A teljes oktatási csomag CDket, videókat is tartalmaz.

You pass me on the street. - Elmész mellettem az utcán
I wouldn't be out here beggin' - Nem koldulnék itt
If I had enough to eat - Ha lenne mit ennem
You don't think I don't notice - Azt hiszed nem vettem észre
That our eyes never meet. - Hogy sose mersz a szemembe nézni?
So, Don't laugh at me - Kérlek, ne nevedd ki
Don't call me names - Ne gúnyolj ki
Don't get your plesure from my pain - Ne élvezd a fájdalmamat
In God's eyes were all the same - Isten szemében mind egyformák vagyunk
Someday we'll all have perfect wings - Egyszer majd mindannyiunknak tökéletes szárnyaink lesznek
Don't laugh at me - Ne nevedd ki
'm fat, I'm thin, I'm short, I'm tall, - Dagi vagyok, sovány vagyok, tökmag vagyok, létra vagyok
I'm deaf, I'm blind, Hey, aren't we all? - Süket vagyok, vak vagyok, nem vagyunk-e mind azok valahol?
Don't laugh at me - Ne nevedd ki
Don't call me names - Ne gúnyolj ki
Don't get your plesure from my pain - Ne élvezd a fájdalmamat
In God's eyes were all the same - Isten szemében mind egyformák vagyunk
Someday we'll all have perfect wings - Egyszer majd mindannyiunknak tökéletes szárnyaink lesznek
Don't laugh at me - Ne nevedd ki³²

A szakirodalomban már említett pszichológus, Buda Mariann az iskolai erőszak kezelésében ugyancsak kiemeli a támogató iskolai környezet fontosságát, s hangsúlyozza, hogy az erőszakot legjobb akkor kezelni, mikor még nem jelent meg. Ez pedig a megelőzés.

„Bár sok múlik azon, hogy a környezet milyen mintákat és normákat kínál, az erőszak mégiscsak a gyermek viselkedése”. Vegyük sorra, mi állhat a háttérben.

A gyermek normaszegően viselkedik, ha

1. nem ismeri a normát;
2. ismeri, de nem tudja betartani a normát;
3. ismeri, de nem akarja betartani a normát.

Ha a gyermek nem ismeri a normát

Ebben az esetben valódi szocializációs problémával állunk szemben: a gyermeknek nem tanították meg a viselkedési, konfliktuskezelési szabályokat, vagy éppen olyanokat tanult meg, amely az iskola, óvoda közösségében elfogadhatatlanok. A feladatunk ebben az esetben az, hogy pótoljuk ezt a szocializációs hiányt olyan módon, ahogyan bármilyen szokást vagy szabálykövetést kialakítunk.

- *Nyerjük meg a gyermeket az együttműködésre.*
Ha nem alakul ki a gyermek és a pedagógus között pozitív viszony, érzelmi kapcsolat, akkor csak hatalmi szóval kényszeríthetünk ki szabálykövetést. Ez ma már egyre

³² Peter Yarrow az amerikai folk együttes, *Peter, Paul and Mary* zenekar gitáros-énekes. A magyar gyerekek által is szeretett „Paff a bűvös sárkány” az ő daluk. A különböző előadók által is felvett Ne nevedd ki! dal szövegét eredetileg Steve Seskin és Allen Shamblin írta (1999). A magyar nyersfordítás a szerző munkája. Az iskolai programhoz készült rajzfilmes változata megtalálható a youtube-on: <http://www.youtube.com/watch?v=HTNVXlirF4Y&feature=related>

kevésbé lehetséges, és egyáltalán nem is kívánatos, mert hosszú távon több kárt okoz, mint amennyi hasznot remélhetünk tőle. A kényszernek a gyermek minden módon ellenáll, és eközben negatív attitűdjei alakulhatnak ki mindenféle szabállyal és tekintéllyel szemben is. Ez olyan rombolást visz végbe a gyermek személyiségében, amelynek következményei beláthatatlanok.

- *Közljük világosan, tömören és egyértelműen az elvárásainkat (a szabályt).*
Ehhez az szükséges, hogy saját viszonyunkat is tisztázzuk az erőszakhoz és a konfliktusokhoz. Nehéz helyzetekben is indulat nélkül, de határozottan és következetesen kell kiállnunk amellett, amit helyesnek tartunk.
A szabályokkal való azonosulást elősegíti, ha a gyermekeket bevonjuk a szabályok alkotásába.
- *A gyermekeknek nem csak érezniük, érteniük is kell, hogy a szabályok nem a hatalom eszközei, hanem mindannyiunk érdekeit szolgálják.*
Ezért a szabályokat érthetővé kell tennünk, el kell magyaráznunk a gyermekek számára. (Ez egyben az önvizsgálat lehetősége is: van-e értelme olyan szabálynak, amelyet nem tudunk megmagyarázni, megindokolni?)
- *Mutassunk példát a helyes magatartásra, az érzelmek, indulatok, a konfliktusok kulturált kezelésére.*
Semmilyen prédikáció nem olyan hatékony, mint az, amit a gyermek a felnőttek viselkedéséből tanul. Bár a fizikai erőszak már eltűnően van az óvodákból, iskolákból, a hatalommal való visszaélés, megfélemlítés, gúnyolódás, bosszúállás még ma is előfordul.
- **Adjunk alkalmat a helyes viselkedés gyakorlására, támogassuk, erősítsük azt.**
Tanítsunk kommunikációs, konfliktuskezelési technikákat. Erre leginkább a játék nyugodt, védett keretei a legalkalmasabbak. (Különösen hatékony a drámajáték. Ma már ennek is gazdag irodalma van, továbbképzések is vannak a témában.) A helytelen viselkedést igyekezzünk megakadályozni, legátolni. Lépünk közbe, idézzük fel a „tanultakat”. Találjunk ki figyelmeztető jelzéseket, amelyek a gyermeknek eszébe juttatják a szabályt. (Ez lehet maga a szabály a falon, vagy egy „varázskő” a zsebben... bármi, ami működik!) Megbeszélhetjük, hogy a gyerekek maguk is figyelmeztessék egymást a szabály betartására.

Ne feledjük: minél gyakrabban fut le egy viselkedési forma, annál jobban rögzül, annál inkább hajlamos lesz megisméltódni!

Ha a gyermek nem tudja betartani a normát

Ebben az esetben elsősorban önkontroll-problémával állunk szemben.

Az a képesség, amit röviden önkontrollnak nevezünk, számos elemből áll össze. Ha a család nem volt sikeres ezen a téren, az óvodában, iskolában kell támogatnunk e fontos fejlődési folyamatot. Munkánkban soha ne tévesszük szem előtt, hogy az a tevékenység lesz hatékony, amelyikben a gyermek örömét leli, amelyik felkelti az érdeklődését, becsvágyát, és amelyikben van esélye a sikerre.

Milyen lehetőségeink vannak?

- *Jótekonnyal hatással van minden olyan játék vagy játékos gyakorlat, amely közvetve vagy közvetlenül a figyelem fejlesztését szolgálja.*
Jók a szabályjátékok (ezekben a győztes-vesztes szerepet is gyakorolhatják). Sokat segítenek a ritmusjátékok. A ritmus – fegyelem, de ugyanakkor játék és legális zajongás is.
- *Fontos, hogy fejlesszük a gyermek késleltetési képességét – vagyis azt, hogy képes legyen várni szükségleteinek kielégítésére, kívánságainak teljesülésére –, valamint kudarc- és frusztrációtűrését. Mindig az elért eredményt, a mégoly csekély fejlődést helyezzük a középpontba. Személyes példamutatással, lankadatlan biztatással segítjük a*

gyermeket abban, hogy a hibában tanítómesterüket lássák, hogy képesek legyenek újra kezdeni, ha valami nem sikerül, hogy visszaadjuk *az erőfeszítés méltóságát*.

- *Gyakran a gyerekek kontrollvesztett viselkedése mögött az érzelmi élet nem megfelelő fejlettsége áll.* Nem tudják felismerni, kifejezni, kordában tartani feltörő érzelmeiket. Minden, amit annak érdekében teszünk, hogy a gyermekek érzelmi élete gazdagodjon, hogy önmagukat, saját érzelmi életüket jobban megismerjék, fejlődjön érzelmi kommunikációjuk és empátiás képességük, csökkenteni fogja az erőszakos viselkedés előfordulási valószínűségét.

Az érzelmi élet fejlesztésére is számos lehetőség áll előttünk: elsősorban a közösen átélt élmények, az egymás segítése, az egymás iránti felelősség, az adás és kapás megtapasztalása; a mesék; a legkülönbözőbb játékok a szerep-, báb- és drámajátéktól kezdve egészen az arckifejezések utánzásáig.

Ne ijedjünk meg a gyermek érzéseitől. Ne feledjük: érzései valóságosak, és joga van hozzájuk. Ahhoz viszont nincs joga, hogy érzéseire hivatkozva elfogadhatatlanul viselkedjen. Tanítsuk tehát a gyereket arra is, hogyan lehetnek úrrá lenni a súlyos, fájdalmas érzéseken.

Természetesen az is előfordul, hogy a gyermek valamilyen trauma, a családban elszenvedett esemény vagy megfosztottság következtében válik érzelmileg zavarttá, és/vagy erőszakos viselkedésűvé. Fontos, hogy felismerjük, ha erről van szó, támogassuk a gyereket, és ha módunkban áll, kérjük szakember segítségét is.

- *Adjunk segítséget a gyerekeknek ahhoz, hogy elfogadható módon, rendszeresen meg tudjanak szabadulni a felgyülemlett feszültségektől.*

A feszültség legjobb levezetési módja a mozgás. (Ez felel meg élettanilag leginkább a „támadj vagy menekülj” állapot mozgósított energiái levezetésének.) Fontos, hogy a gyerekeknek legyen lehetőségük rendszeresen, sokat mozogni. A legkülönbözőbb dolgokat találhatjuk ki a gyerekek életkorától és az adott lehetőségektől függően, a táncról az óra közben is végezhető egyszerű gyakorlatokig.

Segít megszabadulni a feszültségtől, ha azt kifejezhetjük valamilyen módon. A gyermekek számára nagyon fontos a beszélgetés. Jó, ha erre van valamiféle „intézményesített” alkalom, pl. a beszélgetőkör, vagy ha tudják, hogy előbb-utóbb mindenki sorra kerül a tanítóval-tanárral való személyes beszélgetésben. A beszélgetésen kívül jó szolgálatot tehet mindenféle nem-verbális önkifejezési mód. A kisebbeknél legyen mindig lehetőség a szabad rajzolásra, nagy felületekre is (pl. a falra rögzített csomagolópapírra). A nagyobbaknál fontosak a különféle kézműves/művészeti szakkörök, foglalkozások. Beszéltesük a gyereket alkotásaikról, vegyük komolyan őket. Ezeket ne csak, mint teljesítményt szemléljük, hanem mint a gyermek öngyógyító munkájának eszközeit is.

A feszültségtől megszabadulhatunk a relaxáció/meditáció egyszerűbb eszközeivel is. Ilyenkor a testet igyekszünk nyugalmi állapotba hozni – pl. a légzésünk figyelésével vagy képek felidézésével –, a testből érkező nyugalmi jelzések pedig lecsillapítják az elmét, az érzelmeiket is. A gyermekek nagyon fogékonyak az ilyen módszerekre, könnyen elsajátítják, és hamar megkedvelik ezeket.

Ha a gyermek nem akarja betartani a normát

Ez azt jelenti, hogy a gyermek tudatosan és szándékosan viselkedik normaszegő módon. Ez a legnehezebb helyzet a pedagógus számára, mert nyílt konfrontációt, egyfajta hatalmi harcot jelent, amiből nehéz jól kijönni. Ezért mindent el kell követnünk annak érdekében, hogy erre ne kerüljön sor. A legfontosabb tehát a megelőzés. Az erőszakkal akkor kell a legtöbbet foglalkoznunk, amikor nincs jelen, mert ha már bekövetkezett, nagyon beszűkül a mozgástér. Annak ellenére, hogy mint korábban láthattuk, a társadalom minden szintje ellenünk dolgozik, nem nyugodhatunk bele a fiatalok erőszakos viselkedésének terjedésébe. Bár korlátozottak a

lehetőségeink, ezeken belül átgondolt, következetes munkával az erőszak visszaszorításán kell fáradoznunk.

Milyen lehetőségeink vannak?

- Soha ne adjunk mintát az erőszakhoz. Az erőszakos viselkedés bármely formája hiteltelenné teszi az erőszak elleni fellépésünket.
- Ne erősítsük meg az erőszakos viselkedést. Ha a gyermek erőszakos úton elérte a célját, számára ez azt jelenti, hogy ez a stratégia sikeres, tehát valószínűleg meg fogja ismételni. De megerősítést jelenthet a pedagógus figyelme is, amelyet a normaszegő viselkedéssel kivív magának. (Ezért a lehető legkevesebb figyelemben részesítsük, amikor helytelenül viselkedik, de legyen módja megtapasztalni, hogy más – pozitív – módon is elérheti, hogy figyeljünk rá, hogy vele foglalkozzunk.)
- Tiszta, egyértelmű, alaposan átgondolt szabályokkal, következetességgel, folyamatos, valódi, odaforduló felügyelettel, a gyerekközösségek, a szülők és az iskola kapcsolatának erősítésével dolgozzunk olyan környezet megteremtésén, amelyik gátolja az erőszakot.

(...)

Külföldön számos prevenciós és intervenciós program létezik az iskolák számára, hogy sikerrel birkózhassanak meg az erőszakos viselkedés okozta problémákkal. Európa legtöbb országa rendelkezik országos stratégiával az iskolai erőszak megelőzésére és visszaszorítására. (Több országban az intézményeknek is ki kell dolgozniuk helyi programjukat.) Magyarországon még nem létezik ilyen program, ezért az előbbieket legfontosabb, közös elemeit mutatjuk be az alábbiakban.

Vegyük észre, hogy olyan jellemzők is megjelennek a programokban, amelyeknek – látszólag – nem sok közük van az erőszakhoz. Ne feledjük azonban, hogy az erőszak szocializációs zavar (is), ezért felszámolásához komplex, az iskolai élet minden területét érintő intézkedésekre van szükség.

Támogató iskolai klíma, hatékony tanulási környezet; értelmes tevékenységek, lehetőség a személyes fejlődésre.

A szándékos normaszegés komoly mozgatórugója az unalom, az értelmetlenség-érzés. A fennálló renddel való szembeszegülés mögött egyfajta kirekesztettség, jövőtlenség is állhat. Ha az iskolai munka vonzó a gyermek számára, ha támogató légkör veszi körül, ez értelmet adhat a mindennapoknak, és reményt, hitet a jövőben.”³³

Az ugyancsak említett **Fegyvertelen Játosztárs Program** ³⁴ a megelőzéshez interaktív, játékos, elsősorban mozgásos tevékenységekkel fejleszti a szociális kompetenciát, hogy a program elemeit elsajátítva a fiatalok képesek legyenek konfliktusaikat fizikális vagy verbális agresszió nélkül megoldani. A program elemei közül több – pl. jóga-relaxáció- első látásra nincs kapcsolatban az iskolai erőszakkal, de egy kerek egészet alkot, mely egyszerre foglalkozik az erőszakot elszenvedővel és a bántalmazóval.

- „A **térbeli tudatosság** az első szükséges készség, mivel minden fizikai erőszak belépést jelent valakinek a személyes terébe. A program során a gyerekek sokkal inkább tisztában lesznek saját maguk és mások szükséges személyes terével. Megtanulják azonosítani a saját komfortzónájukat a másik emberrel szemben.

³³ Buda Mariann: Erőszak az iskolában, i.m.

³⁴ Az amerikai Violence Prevention Through Movement and Pro-Social Skills magyar adaptációja

- A **magabiztosság** az a készség, amikor valaki elhiszi önmagáról, hogy erős és képes valamit megcsinálni. Ennek ugyanakkora jelentősége van a mindennapi életben, mint veszélyes szituációkban.
- Az **energiamoduláció** azzal foglalkozik, hogy tudatosítsa az ingerültségi szintet és azt, hogy hogyan tud a gyermek az egyik energiaszintről a másikra átmozdulni. Sok gyerek, különösen az ADHD diagnózissal rendelkező gyerekek, és jó néhányan azok közül is, akik átestek valamilyen traumán, nem érzik, amikor izgatottá válnak, vagy elvesztik a kontrollt. A gyerekek nem képesek arra, hogy kontrollálják önmagukat és más alternatív megoldásokon gondolkozzanak, ha nincsenek tudatában izgatottságuknak. Mielőtt megtanulnának lenyugodni, képesnek kell lenniük, hogy megérezzék, mikor idegesek. A nyugalom vagy idegesség érzésének tudatosítását ki lehet fejleszteni a magas energiaszintű feladatok során. Megtanulják a gyerekek a magas energiaszintű viselkedés kontroll alatti és kontroll nélküli állapotát.
- **Relaxáció, avagy a megnyugvás képessége** vészhelyzetben. A gyerekek legyenek képesek megnyugodni annyira, hogy tiszta fejjel tudjanak gondolkodni, protektív stratégiával álljanak elő. Az izgatottság olyan állapot, amely egy idő után agresszivitáshoz vezet. A gyerekek relaxációs technikákat tanulnak, amelynek része a helyes légzés és a képzelet.
- Az **önkontroll és a dühmenedzsment** a bántalmazó számára elengedhetetlen készség, meg kell tanulnia a bántalmazás leállítását, ki kell fejlesztenie a társadalom számára elfogadható dühlevezetési formákat. A gyerekek megtanulják felismerni a düh érzését, s megtapasztalják a düh levezetésének egészséges módját.
- A **magabiztosság** (azaz hogy valaki képes megállni a saját lábán) fontos része az erőszak-megelőzésnek. Egyrészt hatással van arra, hogy valaki megbízzon magában, erejében, döntéseiben; másrészt képessé teszi arra, hogy ellenálljon a kortársnyomásnak.
- **Korai figyelmeztető jelek**, azaz a testünk figyelmeztet minket a veszélyes szituációkban. A megtámadottak többsége azt mesélte el a történetek után, hogy volt egy előzetes megérzésük, hogy valami nincs rendben. Ezt azonban figyelmen kívül hagyták, mert nem tudták pontosan megfogalmazni, mitől is érzik magukat kényelmetlenül. A gyerekek megtanulják tudatosítani a veszélyérzetet, a testük figyelmeztető jeleit.
- Az **ignorálási készség** ahhoz szükséges, hogy fenntartsuk a belső fókuszot a körülöttünk megjelenő nyugtalanság ellenére. Az osztálytermi viselkedés könnyen fájulhat odáig, amikor már a gyerekek nem képesek ignorálni mások zavaró viselkedését. A gyerekek jó néhány ignorálási technikát kipróbálnak, így képesek eldönteni, melyik az, amelyik leginkább megfelel nekik.
- Az **újráfókuszálás** segít, hogy visszatérjünk a feladathoz.
- Az **empátiakészséggel** megértjük mások érzelmeit arcifejezésükből, testtartásukból, illetve képesek vagyunk kimutatni, hogy megértjük és törődünk mások érzéseivel. Ha valaki nem képes a nonverbális információkat „lefordítani”, ez értetlenséghez vezethet, ami könnyen okoz agresszióhoz. Sajnálatos módon nagyon sok olyan gyerek van, aki nem tanult meg olvasni a nonverbális jelekből. Hiperaktivitással, és figyelemzavarral vagy érzelmi zavarokkal diagnosztizált gyerekek különösen veszélyeztetettek ezen készség hiányossága miatt. Az óvodai időszak az, amikor a

gyerekek a leginkább fogékonyak ennek a készségnek a fejlesztésére. Ez azt támasztja alá, hogy a programot a kora gyermekkorban is érdemes elkezdni, legalább annyira, mint az általános iskola alsóbb osztályaiban. Interpretálni valaki érzéseit, az első lépés az empátia fejlődéséhez, a készséghez, amely szükségszerű a bántalmazás és erőszak befejezéséhez.

- Az **érzelmelek kifejezésének szinkronizálása** azt jelenti, hogy az ember érzései folyamatosan megjelennek a hangtónusban, az arckifejezésben, a testtartásban, a gesztusokban és a szavakban. Ha egy gyermek nem tudja kifejezni az érzéseit úgy, hogy a másik gyerek felismerje azokat és megértse őt, ez elszigetelődéshez, veszekedéshez vezethet.
- Az **általános testtudat** növeli az egyén repertoárját a stratégia kidolgozásában. A gyerek megtapasztal sokféle mozgást és megtanulja, hogyan fordítson figyelmet a mozgására.
- A **szociális készségek** (pl. ellenállni a kortársnyomásnak, pozitív problémamegoldás, törődni az izolációval) olyan forrásokat nyújthatnak a gyerekeknek, amiket nehezebb szituációkban előhúzhatnak. A mozgásos tevékenységek, amelyek gyakoroltatják a szituációk kezelését (pl. nem elmenekülni; csoporthoz tartozás; hogyan foglaljuk el magunkat, amikor egyedül vagyunk; kényelmes érezzük magunkat, ha kiállunk valami mellett) integráltan jelennek meg a fentebb említett készségek között.³⁵

Kifejezetten a nemi alapú erőszakkal, a párkapcsolati erőszakkal (akár azzal, amit a gyermek otthon lát, vagy amit kortárs kapcsolatában maga is megtapasztal) foglalkozik a NANE Egyesület több kiadványában. Helen Benedict magyar helyzetre adaptált, a szexuális zaklatásról és erőszakról szóló, serdülőket megcélzó önvédelmi felvilágosító könyve a **Csak Okosan!- Önvédelem kamaszoknak**.³⁶ Német-osztrák-magyar együttműködés eredménye a már említett *Szívdobbanást megelőző projekt*, a **Beszélg velem! Gyerekek és fiatalok a párkapcsolati erőszak ellen**, mely 12-16 év közötti gyerekeknek szóló műhelyfoglalkozásokhoz nyújt segítséget.³⁷ A képzési segédlet pedagógusoknak, ifjúságsegítőknél, fiatalokkal foglalkozó intézményeknek szól. Előszavából kiderül, miért fontos terepe az iskola is a hasonló prevenciós programoknak:

„A gyermekek és a fiatalok számára az ifjúsággal foglalkozó intézmények és az iskolák olyan tanulási helyek, ahol szaktudást, szociális viselkedést és konfliktuskezelést sajátíthatnak el. Képzési és nevelési megbízatásuknak megfelelően az a feladatuk, hogy hozzájáruljanak a gyermekek és a fiatalok átfogó személyiségfejlesztéséhez, amelyen belül különösen olyan személyes és a szociális kompetenciákat kell felébreszteni és közvetíteni, mint

- önállóság, öntudatosság, önértékelés
- értékrend felépítése
- felelősségérzet, felelősségtudat és képesség a közösségi létre
- kommunikációs-, kooperációs- és konfliktustűrő képesség
- önszervezés

Az iskola és az ifjúsággal foglalkozó intézmények azonban olyan helyszínek is, ahol a gyermekek és fiatalok magatartási problémái és az erőszakos viselkedés a felszínre kerülnek. Ebből kifolyólag az iskolák és az ifjúsági munka egyre több erőszak megelőző projektet valósított meg. Az erőszak-megelőzés fontos kiindulópontjai között fontos megemlíteni az

³⁵ http://www.eroszakmegelozes.hu/?page_id=187

³⁶ Helen Benedict: *Csak Okosan! Önvédelem kamaszoknak*. (Háttér Kiadó-NANE Egyesület, Budapest 2004)

³⁷ 2008

alábbiakat: a gyermekek és fiatalok vonatkozási személyeinek (tanárok, szülők, iskolai szociális munkások, szociálpedagógusok/ szociális munkások, kortársak) érzékenyítése és a gyermekek és fiatalok életkompetenciáinak fejlesztése.”³⁸

A Beszélj velem! Kihangsúlyozza a „kortárssegítő” szerepét, aki az a barát vagy barátnő, aki akár tanúja volt az erőszaknak, akár nem, akihez a serdülő gyerekek talán először fordulnak. A kortárssegítő „értő tanú”, figyelmesen végighallgatja az áldozatot, komolyan veszi, amit bizalmasan hallott, és, ha lehetséges, elmeséli egy megbízható felnőttnek, akivel utána tovább lehet gondolkodni, milyen lépéseket lehet megtenni. A kortárs segítő az iskolai erőszak esetében is fontos szerepet játszik.

Mind a Beszélj velem!, mind a Szívdobbanás az Európai Unió Daphne Projektjének keretében valósulhatott meg. A **Daphne**³⁹ a gyerekek, fiatalok és nők elleni erőszak elleni harcot támogató keretprogram, kiadványában foglalkozott az iskolai erőszakkal is. 1997 óta számos projektet támogatott, mely az iskolában megjelenő erőszak kezelésével és megelőzésével foglalkozott. A kiadvány előszava világosan fogalmazza meg az ENSZ és az Európai Bizottság álláspontját:

„Gyermekek milliói több időt töltenek felnőtt felügyelete alatt az oktatási intézményekben, mint bárhol másutt az otthonukon kívül. A szülőkhöz hasonlóan azoknak a felnőtteknek, akik felügyelik és igazgatják ezeket a helyeket, vagy alkalmazásban állnak ott, kötelességük olyan biztonságos és gondoskodó környezetet teremteni, amely támogatja és elősegíti a gyermekek tanulását és fejlődését. Bár az iskolák egyik fontos feladata lenne a gyermekek megvédése, sajnos sok gyermek lesz erőszak áldozata az iskolákban, és így sérül az oktatáshoz való joguk. Az iskolákban és iskolák körül megjelenő erőszak megnehezíti a gyermekek számára, hogy az iskolába, illetve onnan haza jussanak, hogy hatékonyan tanuljanak, valamint elég hosszan maradjanak az iskolában ahhoz, hogy élvezzék az oktatás nyújtotta előnyöket.

Az Egyesült Nemzetek főtitkárának a gyermekek elleni erőszakról szóló tanulmánya, melynek eredményeit az ENSZ 2006. októberi közgyűlésén ismertették, arra a megállapításra jutott, hogy világszerte a tanárok és más alkalmazottak erőszakot követnek el. A világ minden területén, éles ellentétben az emberi jogi normákkal és a gyermekek fejlődési szükségleteivel, a lányok és fiúk ellen elkövetett erőszak nagy része továbbra is törvényes és társadalmilag elfogadott – még olyan helyeken is, amelyeknek elvileg védeniük kellene őket, például az iskolákban. A testi fenyegetés – például a verés és vesszőzés – számos ország iskoláiban általános gyakorlat. Ide tartozik a fizikai erőszak, a pszichológiai büntetések megalázó formái, a szexuális és a nemi alapú erőszak. Bár az iskolai testi fenyegetést a világ 102 országában betiltották, a tilalom betartása változó.

Ezenkívül a gyermekek is lehetnek kegyetlenek, és a többiek durva bántalmazásával okozhatnak fájdalmat és szenvedést. Nemcsak a fizikai agresszió tartozik ide, hanem a mindennapos és ismétlődő zaklatás is, amely mély lelki sebeket ejthet. A durva zaklatás viselkedési minta a diákok között, nem egyszerűen egyes esetek sorának összessége. Általában folyamatos szóbeli gúnyolódás formájában jelentkezik, melynek célja a zavarba ejtés, megalázás és a cselekvőképesség megakadályozása, és könnyen átcsaphat fizikai erőszakba. Akár felnőttek, akár gyermekek követik el, a legtöbb iskolai erőszak olyan „rejtett

³⁸ Beszélj velem! CD-ROM 1. rész. 5.o.(2008). A képzési kézikönyv letölthető innen:

<http://www.empowering-youth.de/magyar/produkte.html> , illetve hozzáférhető CD-n. Megrendelhető itt: <http://www.nane.hu/kiadvanyok/cdrom.html>

A projekt magyar nyelvű honlapja: <http://www.empowering-youth.de/magyar/>

³⁹ Daphne, a fiatal nimfa a görög mitológiában csak isteni közbenjárásra került el, hogy megerősokolják, mikor babérfává változott Apolló elől menekülve.

tantervet” tükröz, melynek célja a nemi egyenlőtlenségek és sztereotípiák erősítése. Ez különösen a leszbikus, meleg, biszexuális és megváltoztatott nemű fiatalokat teszi sebezhetővé, de mindennapos az is, hogy a lányokat szexuális tartalmú gúnyolódással üldözik, a fiúkat pedig azzal zaklatják, hogy nem elég férfiasak. A durva zaklatás gyakran kapcsolódik a szegény családból vagy periférikus csoportból származó, illetve a különös személyes tulajdonságokkal bíró, például fogyatékkal élő diákok elleni diszkriminációhoz. Az iskola vezetősége a zaklatást nagyon gyakran nem veszi komolyan, mert vagy azt gondolják, hogy az valahogy hozzátartozik az iskolai élethez, vagy inkább egyenként foglalkoznak az ilyen esetekkel, és nem kutatják a viselkedési minta gyökerét a megelőzés érdekében.

2005. júliusában, Szlovénia fővárosában, Ljubljanában tartották azt az egyeztetést, mely az európai régióknak a tanulmányhoz való hozzájárulását készítette elő. Ennek során kiderült, hogy Európa sok szempontból világszerte a gyermekek elleni erőszak elleni törvényhozásban és a veszélyeztetett gyermekek védelmében. Például az Európai Unió összes tagországában betiltották a testi fenyegetést az iskolákban.

Ugyanakkor a fiatalok közötti erőszak egyre aggasztóbb probléma Európában, és a régió nem engedheti meg magának, hogy meglegedjen az eddigi eredményekkel. Ám az iskolai környezetben előforduló, elszigetelt extrém erőszakos eseményekre adott reflexszerű válaszok nem segítenek a kérdés megoldásában. Egyértelmű álláspontot kell kialakítani az erőszakkal kapcsolatban, a megelőzést és a reagálást szolgáló intézkedésekkel és ezekhez kapcsolódó gyakorlati megoldásokkal, amelyeket az iskolai környezet minden szereplője felé kommunikálni kell, és mind a tanárok, mind a diákok felelősségvállalására szükség van.

A Gyermekek elleni erőszakra szóló tanulmány számos Európára is vonatkozó ajánlást tett. Többek között arra szólította fel az országokat, hogy vezessenek be biztonságos, a nyilvánosság számára jól ismert, bizalmas és hozzáférhető mechanizmusokat a gyermekek és családjaik számára, ahol bejelenthető a gyermekek elleni erőszak, valamint biztosítsák olyan erőszakmentes tanítási és tanulási stratégiákat és pozitív fegyelmezési eszközök alkalmazását, amelyek nem félelmen, fenyegetésen, megalázáson vagy fizikai erőszakon alapulnak.

A tanulmány olyan programok megalkotását ajánlja, amelyek az egész iskolai környezetet célozzák meg, és olyan témákat ölelnek fel, mint például az erőszakmentes konfliktuskezelés és a zaklatás elleni módszerek. Ugyanakkor a tanulmány azt is hangsúlyozza, hogy minden gyermeknek joga van az erőszaktól mentes élethez, és a gyermekek elleni erőszakot semmivel nem lehet igazolni. Ha egy gyermekkel szemben bármilyen formában erőszakot követnek el, az azt tanítja a gyermeknek, hogy az erőszak a problémák megoldásának elfogadható eszköze, ezáltal az erőszak körforgása továbbra is fennmarad. Az erőszakot meg lehet előzni, és sok iskolában ezt már meg is tették. Ha sikerül ma megelőznünk, ezzel olyan jövőt építhetünk, ahol az erőszakot többé nem fogják eltűnni.

A tanulmány mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy a gyermekek elleni erőszak nem elkerülhetetlen. Meg lehet, és meg is kell előzni. Dr. Amaya Gillespie az ENSZ főtitkárának gyermekek elleni erőszakra szóló tanulmányát követő intézkedések koordinátora, ⁴⁰

3.1.3. Kölcsönös tisztelet a kultúrák iránt és az emberi méltóságot sértő kulturális hagyományok elvetése - nem ellentmondás

Láttuk, mennyire fontos az iskolai erőszak holisztikus kezelésében a pozitív, elfogadó, sokszínűség iránt toleráns szociális környezet megteremtése. Az említett példák nagy része

⁴⁰ Daphne füzetek, *Iskolai erőszak* (2008) Hivatalos magyar fordítás. A füzet ezen a honlapon több nyelven, így magyarul is letölthető *Violence and School* címen:
http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/html/booklets/dpt_booklets_en.html

pont a multikulturális, és etnikai konfliktusoktól sem mentes Amerikai Egyesült Államokból származik, ahol éppen ennek a problémának a feloldása inspirálta a különböző, erőszak ellen is hatásos, módszerek kifejlesztését. Nem szabad azonban összekeverni a kultúrák tiszteletben tartását a káros kulturális hagyományok elfogadásával, ez utóbbi ugyanis sohasem szolgálja a gyengék érdekeit, még akkor sem, ha internalizált értéként maguk az áldozatok is vallják. Maguk az érintett csoportokból származó nő és gyermekjogi aktivisták (afrikai, afroamerikai, muzulmán, roma, ortodox zsidó, stb.) is alapelvnek tartják a jogok hierarchiáját: először minden ember ember, tehát megilletik az emberi jogok, másodsorban minden ember valamely állam állampolgára, tehát megilletik az állampolgári jogok, végül az emberek egy bizonyos kultúrához tartozónak vallhatják magukat, így megilletik őket a kulturális jogok. A legfelső jogot (egyetemes emberi jogok) azonban nem írhatja fölül a kulturális jogok tiszteletben tartása.

Nem véletlenül írtunk nő-és gyermekjogi aktivistákról, mert a káros kulturális hagyományok sokszor egyszerűen a nőket már kislánykorukban elnyomó patriarchális világot őrzik vallási vagy kulturális hagyományra hivatkozva. A korai, szülők által közvetített kényszerházasság, az oktatásból való kivétel anakronisztikusan hat egy felvilágosult, modern társadalomban, ahol kötelező és ingyenes közoktatás van érvényben több, mint száz éve, s ezért könnyebb „kulturális, etnikai különbségnek” beállítani, mint meghallgatni az áldozatok alig hallható hangját. Történelmileg minden magyar népmeséből kiviláglik, hogy a tizennégy éves lány falun ötven évvel ezelőtt is eladósorba került, és nem szerelemből házasodott, továbbtanulásról pedig szó sem lehetett, mint ahogyan biztonságos fogamzásgátlásról sem. Ez a korszak azonban már elmúlt, csak töredék emlékek formájában él, mesékben, népdalokban, visszaemlékezésekben, a társadalomtörténészek kutatásaiban, holott a magyar kultúra ennek a hagyománynak az „elvesztése” ellenére is él, virul és fejlődik tovább, ezt senki sem vonná kétségbe.

Egy távolról érkezett példa bizonyítja, meg kell hallani a hiteles, helyi érdekképviselők hangját.

„Vízhiány és a női körülméletés - ez a két, egymástól látszólag teljesen távol álló jelenség a két fő oka annak, hogy a maszáj iskolás lányok sokszor még az általános iskolát sem végzik el. Esther Somoire maszáj emberi jogi aktivista saját példájával és az általa alapított szervezettel bátorítja a 800 ezer fős, főleg állattartásból élő vándornépet, hogy szakítson a nők körülméletésével⁴¹, a kényszerházassággal és a poligámiával. A Kenyában és Tanzániában élő törzs tagjainál lassan megindult a szemléletváltás: elkezdtek iskolába járni lányukat, és hajlandók óvszert használni. Somoire Budapesten a vízkérdés megoldására kereste a megoldást.

"Amikor gyerek voltam, a kormány elrendelte, hogy minden család legalább egy fiút és egy lányt járasson iskolába. Szerencsére én pont iskolakezdő életkorban voltam, ezért a mostohabátyámra és rám esett a választás. Az iskolában nem voltak osztálytermek, a fák alatt tanultunk, és a kezünkre írtuk az egyszeregyet" - kezd bele személyes történetébe Esther Somoire maszáj emberi jogi aktivista. A Minority Rights Group budapesti irodájában ülünk, mint mondta, a rajta lévő ruhát ő és törzsének tagjai varrták, ilyen öltözetet a maszáj nők rendszerint ünnepi alkalmakkor hordanak.

- Az általános iskola után jött a középiskola. Akkoriban nem nagyon volt téma a női körülméletés, természetesen érkezett el egy lány életében: a legtöbben az általános iskola

⁴¹ Valójában elfogadott nevén: nők genitális csonkítása (GFM: Genital female mutilation), Afrika egyes részein bevett gyakorlat, Európában és több afrikai országban már betiltották, mint emberjogi sérelmet.

végére átestünk rajta. Amikor 14 évesen elkezdtem a középiskolát, az apám azt akarta, hogy menjek hozzá egy falunkból származó fiúhoz, aki letette az asztalra a házassághoz szükséges összeget. Anyámmal azt mondtuk, hogy a jövőm szempontjából jobb lenne, ha előbb befejezném az iskolát, az apám viszont hajthatatlan volt, közölte, hogy meg kell házasodnom" - mondja. A harmincas évei közepén járó nő élete innentől akár úgy is folytatódhatott volna, mint a legtöbb masszáj nőé: megházasodik, szül 5-6 gyereket, ellátja a háztartást, naponta több kilométert gyalogol a vízért; és elfogadja, hogy férje poligámiában él; rajta kívül még van két-három felesége. Ő azonban kitartott eredeti elképzelései mellett.

- Az apám nem fizette tovább az iskoláztatásomat, ami feszültséget okozott a családban. Szerencsére a középiskolában volt egy tanárnőm, aki mindenben nagyon támogató. Mivel az iskola messze volt az otthonomtól, és még ételre sem volt pénzem, a közelben élő nagybátyámhoz költöztem. Ő viszont nem adott pénzt ételre, ezért át kellett költöznöm a tanárnőmhöz. Az apám nagyon dühös volt rám, azt mondta, hogy többet egyetlen lányát sem engedi iskolába" - mondta.

Befejezte az iskolát, és középiskolai tanárnője segítségével tanárképző főiskolára ment, az anyja pedig mozgósította a családot, hogy dobják össze az iskolához szükséges költséget. "Sajnos az anyám nem sokkal később meghalt, az apámnak három felesége volt, nekem pedig át kellett vennem az anyám szerepét (ő volt a középső feleség, 5 gyerekük lett). Gondoskodtam a testvéreimről, iskolába járatam őket, szereztem támogatást a tanításukhoz. Később az apám kezdett megbékélni, aztán jött a nagy szárazság, amikor a kecskéink nagy része elpusztult, az apám pedig megbetegedett. Gondját viseltem, elvittem a kórházba, megvettem a gyógyszereit.

Aztán amikor az apám kijött a kórházból, megváltozott a véleménye, és most már ő is azt mondja, hogy a lányokat is taníttatni kell. A főiskola után egyetemre mentem, és miután elvégeztem, elkezdtem dolgozni egy szervezetnél, amely masszáj nők taníttatását tűzte ki célul" - meséli a történetét. Nem sokkal ezután megismert egy férfit, aki masszáj volt ugyan, de egy másik törzsből származott. Beleszeretett, és hozzáment feleségül. "A masszájok között egyelőre nem túl gyakoriak a szerelmi alapon kötött házasságok, különösen nem Magadi környékén" - mondja nevetve.

(...)

"Van néhány kulturális szokás, amelyet szeretnénk megváltoztatni. Ilyen a női körülmetélés vagy a korai házasság. A másik az oktatás: noha az általános iskolai oktatás Kenyában elméletileg ingyenes és kötelező, nem ellenőrzi senki, hogy minden gyerek tényleg jár-e iskolába, sok masszáj pedig nem tartja nagyra az oktatást" - magyarázza. (...)

A nők genitális csonkítása szerinte sokkal összetettebb kérdés, mint ahogy azt a nyugati világ gondolja: "Ha azt mondanánk, hogy holnap hagyjátok abba a női körülmetélést, túl radikális lenne, mivel nem lehet máról holnapra megszüntetni egy hagyományt. Nálunk ezt úgy fogják fel, mint a felnőtté válás nagy eseményét. Aki nem esik át rajta, azt továbbra is gyerekek tartják. Ha egy lány netán úgy dönt, hogy megtagadja a körülmetélést, előfordulhat, hogy kiközösítik. A körülmetélésről ugyanis a közösség minden tagja tud, egy nagy ünnepség keretében zajlik" - magyarázza.

A radikális tiltás helyett inkább a késleltetéssel dolgoznak: "Arra biztatjuk a nőket, hogy várjanak a körülmetéléssel, és azzal érvelünk, hogy így nem esnek ki a lányok az iskolából. Azt mondjuk a szülőknek, hogy amint a lányod átesik a körülmetélést, elkezdődik a

szexuális élete, és örökre eltűnik. Ezért megkérdezzük őket, hogy el lehetne-e halasztani akkorra, amikor a lány befejezi a középiskolát. Mindeközben a lányoknak elmagyarázzuk, hogy 18 évesen már választhatnak, hiszen elég idős lesznek ahhoz, hogy el tudják dönteni, mit akarnak. Közben megtanítjuk nekik, hogy mivel jár ez a beavatkozás: hogy megsérülnek, elvesztik a testük egy részét, és nagy az egészségügyi kockázat is. Tizenhét évesen ráadásul már elég idős ahhoz egy lány, hogy tudja, hova forduljon, ha segítségre van szüksége."⁴²

Magyar és külföldi roma kutatóknak konferenciájára készült az a 2011-es tanulmány, mely így ír a szülői közvetítéssel létrehozott korai házasságról, gyermekházasságról, kényszerházasságról:

“Bizonyos roma közösségekben még mindig jelen vannak olyan “káros hagyományok”, mint a szülői közvetítéssel létrehozott korai házasság, a gyermekházasság, illetve a kényszerházasság. A témáról írt, leghaladóbb álláspontot tükröző beszámolókat egyike Nicoleta Bitu és Crina Morteau nevéhez fűződik (mindketten a Romani Criss munkatársai). Jelentésükben hangsúlyozzák a roma közösségek, valamint a hatóságok együttes fellépésének szükségességét, biztosítandó a roma gyermekek jogait, felhívva a szülők figyelmét arra, hogy minden gyermeknek joga van a fejlődéséhez szükséges feltételekhez, valamint arra, hogy lehetőséget kapjon a saját maga által választott társadalmi szerep elérésére.”⁴³

A család által megszervezett gyermekházasság olyan emberi jog sértés, amely az érintett leánygyermeket szexuális abúzusnak és kizsákmányolásnak teszi ki, valamint elzárja a gyermek oktatási és foglalkoztatási kilátásait. A gyermekházasságok jelentős következményekkel járnak a roma lányok egészségi állapotára nézve is. A fiatal lányok fokozottan ki vannak téve a terhességgel és szüléssel kapcsolatos – akár végzetes kimenetelű – komplikációk kockázatának. A roma újszülöttek halálozási mutatói megemelkedtek, illetve jelentősen magasabbak, mint a nem roma újszülöttekéi.”⁴⁴

Az **ENSZ Gyermekjogi egyezménye** (1989), melyet 1991-ben Magyarország is aláírt, egyértelműen kimondja, hogy minden 18 év alatti fiatal gyermek, és senkinek sincs joga megütni egy gyereket, még szülőjének vagy tanárának sem.⁴⁵ Az egyezmény gyermekek nyelvére lefordított változata a Függelékben olvasható.

⁴² <http://www.origo.hu/kultura/20101026-a-noi-korulmeteles-ellen-kuzd-egy-kenyai-no-altal-alapitott.html> "A nemzetközi szervezeteknek le kell szállniuk a földre" 2010. október 29., péntek

⁴³ Nicoleta Bitu – Crina Morteau, *Are the Rights of the Child Negotiable? The Case of Early Marriages within Roma Communities in Romania (Képezhetik-e a gyermeki jogok alku tárgyát? A korai házasságok esete a romániai roma közösségekben). A jelentés a romániai UNICEF képviselő támogatásával valósult meg, az “Early Marriages within Roma Communities: Rule of Law, Cultural Autonomy and Individual Rights of Children and Women (Korai házasságok a roma közösségekben: Jogállamiság, kulturális autonómia, valamint a nők és gyermekek jogai)”* című projekt keretében (Bucharest: Romani Criss, 2009).

Lásd továbbá a Center Amalipe bolgár civil szervezet 2010-es projektjét, *Life is wonderful. Preventing forced marriages.*, mely az Európai Bizottság Daphne III. Programjának köszönhetően valósult meg.

⁴⁴ Balogh Lídia-Kóczé Angéla: Fókuszban a roma nők- Roma nők társadalmi és politikai befogadásának időszzerű kérdései Európába (Magyar Női Érdekvédelem Szövetség, Budapest, 2011) A tanulmány innen letölthető: <http://eselyegyenloseg.eu/noierdek/node/99>

Ugyancsak addig „tabutémának” számító, érzékeny kérdésekre kereste a választ az Európai Roma Jogok Központja, az ERRC 2011-es jelentésében: *Breaking the Silence: Trafficking in Romani Communities* (Megtörni a csendet. Emberkereskedelem a roma közösségekben). Innen letölthető, magyar fordítás is készül belőle. http://www.errc.org/en-research-and-advocacy-reports-intro-details.php?article_id=3846

⁴⁵ Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye elolvasható magyarul és gyermekek nyelvére két korosztálynak is lefordítva <http://www.unicef.hu/gyermekjog-egyezmeny.jsp>. Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdettek ki.

3.2. Védelem

Ha a megelőzés túl későn jött, vagy nem is voltak ilyen kísérletek az iskolában, s megtörtént az erőszak, az áldozatot védelem illeti meg. Hasonlóan a párkapcsolati erőszakhoz, vagy a nők és gyermekek elleni erőszakhoz, az iskolai erőszak esetében sem szabad az áldozatot hibáztatni. Nem a miniszoknya tehet róla, ha egy lányt szexuálisan zaklatnak, nem a kisfiú „furcsasága” tehet róla, ha az udvaron körbeállják és megverik, nem a cigányok életmódja tehet róla, ha egy roma gyereket kigúnyolnak. A felelősség mindig az elkövetőt terheli, az erőszakmentes élethez való jog alapvető emberi jog.

A (potenciális) áldozatok egyik legegyszerűbb védelme, ha nem hagyjuk őket magukra az elkövetőkkel. Természetes emberi (főleg női) reakció, ha a sötét, kihalt, elhagyatott sikátor helyett a tágas, világos, járókelőkkel teli utcát választjuk hazafelé- ennek iskolai változata az, ha mindig van felügyelő tanár az udvaron, a folyosón, és nem néz félre, ha erőszakcselekményt észlel. A célszemély akkor sebezhető, ha az agresszor számára nincsen várható következménye és büntetése az erőszakos cselekedetnek, ezért gyakran fordulnak elő támadások a WC-ben, a folyosó nem látható részén, vagy a szünetben, a tanár látókörén kívül, esetleg az iskolából hazafelé.

A már idézett „Daphne Európai Bizottság - Füzet az iskolai erőszakról” is említi az áldozatoknak nyújtott védelem fontosságát, ez tehát egyértelmű európai módszertani üzenet:

„Az európai helyi és regionális hatóságok kongresszusa 2003-ban elfogadta a 135. ajánlást az iskolai erőszak megelőzésére és legyőzésére irányuló helyi partnerségekről. Ez többek között azt követelte, hogy élvezzen elsőbbséget az áldozatoknak nyújtott védelem és segítség, hogy hosszú távon meg kell találni az egyensúlyt a megelőzés és a reagálás között, valamint fel kell ismerni az iskolai erőszak és a külső tényezők közötti kapcsolatot a szülők és helyi közösségek partnerségekbe történő bevonásával a megelőzés érdekében. Ez a megközelítés általánosan ismert a „teljes iskolára irányuló szemléletként”, és mára széles körben elfogadott.”⁴⁶

Bár a családon belüli erőszakra vonatkoznak a NANE Egyesület szavai, az iskolai erőszak áldozatai ugyanúgy hosszú távon is traumatizáltak lehetnek, és fontos tudnia neki és a segítőknek is, hogy nem szabad őt hibáztatni. Az alábbi idézet felveti az egyik legfontosabb mozzanatot, az áldozat *megerősítését* (az angol *empowerment* szót széles körben használják hatalom nélküli csoportok megerősítésének leírására)

„A bántalmazott felnőttek és gyerekek személyisége éveken át szisztematikusan rombolódik. Nem bíznak magukban, értéktelennek és szerethetetlennek tartják magukat. Míg a legtöbb testi seb idővel begyógyul, a lélekben megbúvó sérülések gyakran csak évek múlva kerülnek a felszínre. A gyerekkorában bántalmazott felnőtt nem mindig tudja, hogy mi miatt nem képes másokhoz hasonlóan boldog és kiegyensúlyozott életet élni. Gyakran depressziótól, állandó szomorúságtól, alacsony önértékeléstől, öngyilkossági gondolatoktól és kitölthetetlen magánytól szenved. További tünet lehet a gátolt vagy kényszeres szexualitás, a drog vagy gyógyszerfüggőség, a kényszeres veszélykeresés, a meg-nem-értettség érzése és a legkülönfélébb testi tünetek, a krónikus derékfájástól kezdve a migréneken át az emésztési problémákig.

⁴⁶Helyesen: Az Európa Tanács Helyi és Regionális Ökormányzatok Kongresszusa (CLRAE) Daphne füzetek, im. 12.o. Az idézett javaslat itt olvasható: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=39837&Site=Congress&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C> Recommendation 135 (2003) on local partnership on preventing and combating violence at school

Gyakran látjuk, hogy bár a felszínen látszólag minden rendben van, a túlélő jól teljesít, és talán sikeres életet él, ám a mélyben meghúzódó másság-érzés, magányosság és fájdalom élete minden területén kínozza. Ez a felszíni idill könnyen össze is omolhat. A bántalmazó szülő betegsége vagy halála, egy évforduló vagy más jelentéktelennek tűnő inger sokszor visszahozza a múltat, és rákényszeríti a túlélőt, hogy belenézzen egy olyan szakadékba, amit hosszú évek, esetleg évtizedek óta elkerült.

Az egykori erőszak okozta elfojtott fájdalommal és megaláztatással nagyon-nagyon nehéz szembesülni, főleg akkor, ha olyan ember tette, akit valaha szerettünk. Ezért nem is javasoljuk, hogy bárki egyedül próbálja feldolgozni az őt ért sérülést. Egy önsegítő csoport vagy képzett pszichológus nagyban megkönnyítheti ezt a munkát, és megoszthatja a túlélővel a múlt terhét. Tudnia kell azonban, hogy a fájdalmat nem a terapeuta vagy a segítő okozza - a terápiás közeg csak segít feldolgozni azt. Bármilyen fájdalmas is ez a folyamat, a feldolgozás fájdalma még mindig jobb, mint a kezeletlenség.

Semmiképpen nem ajánljuk azonban az olyan közelítéssel dolgozó pszichoterápiás kezelést, amelyben a szakember az egykori erőszak forrását az áldozat viselkedésében vagy vágyaiban próbálja feltárni. *Amennyiben úgy érzi, pszichológusa, pszichiáttere bármilyen formában Önt teszi az erőszak okozójává, azonnal szakítsa meg a kezelést.* Terapeutájának tudnia kell, hogy az erőszak az elkövető felelősége, nem pedig az áldozaté. Ön megérdeklődik, hogy olyan szakmai támogatást kapjon, amely nem elgyengíti, hanem megerősíti Önt. „⁴⁷

Az iskolai erőszak esetében, ahogy azt az ámokfutásos tragédiák esetében láttuk, az áldozat és az elkövető gyakran ugyanaz a személy. Aki ma áldozat, holnap elkövetővé válhat, aki otthon áldozat, az iskolában agresszív elkövető lehet. Ezért tartják fontosnak az iskolai erőszak esetében, nem megkerülve a **Meg-véd-sz** hármasság elvét, hogy a büntetésen túl, az elkövetővel is foglalkozzanak. Az erőszak ugyanis jelezhet otthoni bántalmazást, családon belüli erőszak mintákat, és, megfelelő kezelés hiányában, az erőszakos viselkedés újra és újra kiújulhat (ha súlyos esetben eltávolítják az elkövetőt az egyik iskolából, akkor a másik intézményben). Ezekre a helyzetekre ad választ a **resztoratív (kárhelyreállító, jóvátételi) technika** és az iskolai mediáció. Negrea Vidia, gyermekvédelmi szakember, a resztoratív technika magyar népszerűsítője így ír:

„A resztoratív gyakorlatok eszmei gyökerei a „resztoratív igazságszolgáltatásból” erednek. Ez utóbbi az igazságszolgáltatás újfajta szemlélete, mely a tettesek megbüntetése *helyett az embereket és kapcsolataikat ért sérelmek helyreállítására* helyezi a hangsúlyt (bár nem akadályozza meg az elkövetők bebörtönzését, és az egyéb szankciókat). Kezdetei az 1970-es évek áldozatok és elkövetők közötti mediációra nyúlnak vissza. Az 1990-es években a resztoratív igazságszolgáltatás kibővült a közösség egészéről való gondoskodással, azáltal, hogy a „konferenciáknak” és „köröknek” elnevezett, együttműködésre alapuló eljárások folyamatába bevonta az áldozatok és elkövetők családjait és barátait is. Niels Christie szerint ez az eljárás teszi lehetővé, hogy a bíróságok által eltulajdonított konfliktus visszakerüljön azokhoz, akikhez ez tartozik: az okozók és elszenvedők köréhez, akik legjobban tudják, hogy mi kell a megfelelő megoldáshoz.

(...)

A resztoratív módszer egységes alapfeltevése lefegyverzően egyszerű: az emberek boldogabbak, termékenyebbek és szívesebben változnak jó irányba, ha a felettük lévő személy *velük* cselekszik inkább, mint *ellenük* vagy *értük*. Ez a hipotézis azt az álláspontot támogatja,

⁴⁷ <http://www.nane.hu/gyogyulas/index.html>

mely szerint a büntető és hatalmaskodó *neki* mód, és a megengedő és atyáskodó *érte* mód nem annyira hatásos, mint a resztoratív (helyreállító), közreműködő, megnyerő *vele* mód.

(...)

Az iskolai Resztoratív Gyakorlatok egy újszerű cselekvésorientált módja az iskolai konfliktuskezelésnek, amely meghaladja a büntetés kiszabását vagy mások hibáztatását. Létrehozza a törődés és a méltányosság kultúráját, amitől az iskolai környezet nem csak kezelni tudja a konfliktusokat és a légköre biztonságosabbá, egészségessé válik, hanem fejleszti a megfelelő önértékelést, az aktív és felelősséget vállaló állampolgári tudatot, valamint nyílt kommunikációra és team-munkára ösztönözi az iskola szereplőit.

A nemzetközi tapasztalat (Európában legnagyobb resztoratív hagyományokkal a brit iskolák rendelkeznek, de számos példát találunk holland, svéd vagy norvég területeken is) azt mutatja, hogy a resztoratív gyakorlatokon keresztül lehet leghatásosabban aktív állampolgárokat nevelni, és eljutni a demokráciához. Ehhez azonban olyan légkör és munkakeret szükséges, amely párbeszédet és közös tanulást tesz lehetővé az iskola összes szereplői számára. Bizonyított, hogy az iskolai környezet ellensúlyozhatja vagy kiegészítheti a családi környezetet.

A szocializáció során azt a tanulási folyamatot, amelyben a gyermek megtapasztalja a közösségek támogató erejét, a tudatos, felelősségteljes cselekvési stratégiák hatékonyságát, az egyszerűen, de jól megfogalmazott célok elérhetőségét, és saját korlátait életük aktív irányításában. Egyre gyakrabban hangzik el a munka világában, hogy Magyarországon olyan munkatársakra van szükség, akik önállóak, tudnak érvelni saját elképzeléseik mellett, ugyanakkor képesek csapatban dolgozni, készek a konszenzusra, ám nem kötnek elvtelen kompromisszumokat. Az iskola, ezáltal kénytelen újabb feladatokat felvállalni, amivel a kikerülő fiatalokat a munka világához teszi alkalmassá.”⁴⁸

A módszert néha „szemtől szembe” módszernek is nevezik.⁴⁹

Nagyon fontos azonban megjegyeznünk, hogy a mediációs technikák alkalmazása bántalmazás, szexuális abúzus, családon belüli erőszak, párkapcsolati erőszak esetén tilos! Ott ugyanis a hatalommal rendelkező elkövető és a hatalommal nem rendelkező áldozat szembesítése során az áldozat újra átéli a traumát, a bántalmazó az áldozat megfélemlítésére használhatja fel a csoport-konferenciát, s érdekei elérése céljából manipulálhatja mind a mediátort, mind az áldozatot. Az elkövetőnek ugyanis nem áll érdekében viselkedésén változtatni, ezért az ebben az esetben alkalmazott mediáció kifejezetten káros lehet. Különbség van ugyanis a „véletlen”, „alkalmi” erőszak és a szisztematikus, szándékos bántalmazás között. Ha mediáció mellett dönt az iskola iskolai erőszak esetén, fontos, hogy az első megbeszéléskor az áldozat és az elkövető ne legyen egy térben. Azok az asszertív kommunikációs technikák is veszélyesek lehetnek, melyek arra tanítják az áldozatot, hogy „én közlésekkel” hozza tudtára az elkövetőnek, hogy ez rossz volt neki, hagyja abba. Az elkövető, ha nem „véletlen” erőszakot alkalmazott, valószínűleg örül, hogy megtudja, stratégiája célt

⁴⁸ Negrea Vidia (Közösségi Szolgáltatások Alapítványa) : *A resztoratív párbeszéd az iskolában- Beavatkozás vagy kialakítás? Konfliktuskezelés és közösség építés resztoratív gyakorlatokkal.* (2001) <http://hu.iirp.org/articles.html?articleId=681>

⁴⁹ Brokés-Hadházi Livia: A szemtől szembe konfliktuskezelő módszer az iskolai gyakorlatban. <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=534> A cikk eredeti megjelenési helye: *Tanári létkérdések. Kézikönyv gyakorló pedagógusoknak, osztályfőnököknek.* (RAABE Kiadó, 2006. június, L.2.6, 1–38. o.)

ért, sikerült fájdalmat okoznia. Mérlegelve, óvatosan kell használni e technikákat, mindig a **Meg-Véd-Sz** hármast követve.⁵⁰

3.3. Szankció

Az iskolai erőszak elkövetője világosan kell, hogy ismerje tettének következményeit, annak áldozatának tudnia kell, hogy a törvény megvédi őt, jogait érvényesíteni tudja. A tanári kar számára ilyenkor fontos mankó lehet az írott iskolai erőszak kezelésére megfogalmazott **protokoll - eljárásrend**. Az iskolai protokoll az iskolai erőszak elleni komplex fellépés (**Meg-Véd-Sz módszer**) fontos része. Alább egy amerikai és egy holland általános iskolában és kifejlesztett protokollt közlünk:

Abington Heights Newton-Ransom Általános Iskola, Pennsylvania, USA

<http://ahsd.org/nr>

Iskolai szabályzat, módszertan és eljárásrend az iskolai erőszak kezelésére (*Bullying protocol*)

Bob Bugno, igazgató

Indoklás

Az Amerikai Egyesült Államok Képviselőházának Bírói Bizottsága elfogadta a módosított 71. számú Szenátusi Törvényjavaslatot (SB71). A törvényjavaslat szerint 2007. június 30.-ig minden iskolának ki kell dolgoznia egy iskolai erőszak kezelését szolgáló eljárásrendet. Az eljárásrendnek tartalmaznia kell az iskolai erőszak fegyelmi következményeit, és tartalmazhatja a következőket: beavatkozási, megelőzési és oktatási-felvilágosítási programok. Az iskolai erőszak kezelésének eljárásrendjét a körzeti iskolák honlapjára fel kell tenni, és az egyes iskolák diákmagatartási kódexével együtt ki kell osztani. A 71. számú szenátusi törvényjavaslat módosításának értelmében az iskoláknak egy példányt ki kell függeszteni az osztálytermekben, s évente legalább kétszer az eljárásrendet a diákokkal együtt át kell tekinteni.

Filozófiánk

Az Abington Heights Iskolai körzet elkötelezett abban, hogy minden tanulójának biztosítsa a pozitív és biztonságos tanulókörnyezetet. Ezért megtiltjuk az iskolai erőszakot és megfélemlítést, és azt semmilyen formában nem toleráljuk. Ha bármelyik diák erőszakoskodik, bántalmazza, vagy megfélemlíti tanulótársát, az megszegi az eljárásrendet. Minden, az erőszakra és/ vagy megfélemlítésre vonatkozó hivatalos vagy informális szóbeli vagy írásbeli panaszt kivizsgálunk. Minden diák, akiről bebizonyosodik, hogy tanulótársát bántalmazta és/vagy megfélemlítette, fegyelmi részesül.

Az iskolai erőszak meghatározása

Erőszakot szenved el az, aki rendszeresen és hosszabb időn keresztül egy másik személy vagy személyek negatív tetteinek céltáblája. (Olweus, 1986, 1993).⁵¹ A diákok különböző alapokon pécézhetnek ki egy diákot: annak kinézete, származása, érdeklődési köre, tanulási eredményei, gazdasági státusza, vagy bármilyen más faktor alapján. (*pl: neme vagy szexuális irányultsága alapján. A fordító*)

⁵⁰ Erről lásd a nők és gyermekek elleni erőszakkal foglalkozó szakemberek nyilatkozatát (2009). Jogvédő szervezetek véleménye a kötelező közvetítői eljárás veszélyeiről. <http://www.patent.org.hu/jogvedo-szervezetek-velemenye-a-koetelezo-koezvetitoi-eljaras-veszelyeiről>

Tudja-e Ön, hogy miért veszélyes a mediáció a családon belüli erőszak kezelésében? <http://www.hedvig.hu/cikk/20090616/tudja-e-on-hogy-miert-veszelyes-a-mediacio-a-csaladon-beluli-eroszak-kezeleseben%3F>

⁵¹ Olweus, D. (1993) *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Cambridge, MA: Blackwell.

Az iskolai erőszak négy formát ölthet: fizikai, szóbeli, érzelmi avagy kiközösítéshez vezető és kibertér-erőszak.

- a. **Fizikai erőszak:** ütés, rúgás vagy a testi agresszió bármely más formája
- b. **Szóbeli erőszak:** cikizés, gúnyolódás, lekicsinylés, és bármilyen olyan viselkedés, ami mások érzelmeit szándékosan sérti, és miatta az áldozatok rosszul érzik magukat
- c. **Érzelmi erőszak, kiközösítés:** pletykaterjesztés, azt mondani másoknak, hogy ne barátkozzanak az áldozattal, vagy bármilyen más tett, melynek eredményeként az áldozat magányos lesz, barátok nélkül marad
- d. **Kibertér-erőszak:** elektronikus eszközök használatával, mint pl. komputer, mobiltelefon, személyhívó (a lista tetszőlegesen bővíthető) történő erőszak, melynek módszere lehet: kommentek posztolása, honlapokon elhelyezett állítások, képek vagy blogok, sms-ezés, folyamatos üzenetküldés, email-bombázás.

Az erőszakoskodó, megfélemlítő viselkedés többek között a következőket foglalja magába:

- cikizés
- gúnyolódás
- pletykahadjárat
- kitalált történetekkel bajba sodorni tanulótársat
- arra kérni másokat, hogy ne barátkozzanak az illetővel
- diáktárs megrúgása, rugdosása, elgáncsolása, szándékos meglökése, lökdösése
- más gyerekek cikizése, megjegyzések annak kultúrájára, vallására, etnikumára, súlyára, kinézetére, fogyatékoságaira vagy egészségi állapotára
- mások megfélemlítése
- más gyerekek tárgyainak elvétele, tőlük pénz követelése
- tanulótárs tulajdonának megrongálása
- tanulótárs könyveinek, táskájának vagy más tulajdonának elrejtése
- más gyerekek cukkolása, kipécézése akkor is, mikor azok már kétségbe estek
- fenyegetés
- mások befolyásolása, olyan dolgokra kényszerítése, amit azok nem akarnak megtenni

Tanári válasz, jelentéstevési eljárások

Az iskola személyzetének és tanári karának kötelező minden iskolai erőszak/megfélemlítés esetet jelentenie és/vagy kivizsgálnia s meghozni a megfelelő lépéseket, akkor is, ha saját maguk voltak szemtanúi az esetnek, és akkor is, ha az más módon jutott tudomásukra. Az ügyet akkor is jelenteni kell, ki kell vizsgálni, és intézkedni kell, ha az áldozat nem nyújt be hivatalos panaszt, valamint még abban az esetben is, ha az áldozat nem fejezi ki nyílt nemtetszését az erőszakkal/megfélemlítéssel kapcsolatban.

A tanárok azonnal, vagy alkalmas időben beavatkoznak az erőszak láttán. A beavatkozás a következő lépésekből áll: néven nevezik a nem megfelelő viselkedést, kikérdezik a tanuló(ka)t az esetben betöltött szerepéről, és esetleg továbbküldik az igazgatóságra. Az ismétlődő vagy súlyos erőszakos esetekben az ügy igazgatósági továbbküldése kötelező. Az erőszakról és megfélemlítésről szóló panaszok kivizsgálása során az információkat bizalmasan kezeljük.

A tanári beavatkozás javasolt formái:

- azonosítsuk az erőszak létét és fajtáját
- állítsuk le az erőszakot
- beszéljünk a tanulóval vagy tanulókkal
- az erőszakot elkövető gyerekek számára biztosítsunk közvetítést, mediációt
- tekintsük át és alkalmazzuk az iskolai erőszak szabályzatban megfogalmazott fegyelmi következményeket
- lépünk kapcsolatba a szülőkkel
- szervezzük meg, hogy a bántalmazó kérjen írásban és szóban is elnézést
- indítsuk el az ügy továbbítását az iskola pedagógiai tanácsadójához (*School counselor: speciális észak-amerikai foglalkozás, a pályaválasztás tanácsadást, fejlesztőpedagógiát, pszichológiát egyéni konzultációk és osztályokon belüli érzékenyítő programok keretében megvalósító pedagógusi pálya. A fordító*)
- indítsuk el az ügy továbbítását az igazgatóság felé

Az igazgatósági ügymenet

1. Azonnal kivizsgálják az ügyet, melynek része lehet a tanúk szóbeli és írásos vallomása. A nyomozás minden részletét dokumentálják és minden szerzett információt bizalmasan kezelnek.

2. Minden résztvevő felet, és azok szüleit értesítik róla, hogy
- az iskolai erőszak és megfélemlítés elfogadhatatlan, és az iskola nem tolerálja azt
 - a nem megfelelő viselkedés következményeket von maga után
 - tilos az áldozatokon és a tanúkon bosszút állni

Ezen kívül a további információk kerülnek megvitatásra.

- Milyen viselkedés minősül iskolai erőszaknak/megfélemlítésnek
- Milyen joga és felelőssége van az egyénnek arra, hogy megakadályozza az iskolai erőszakot/megfélemlítést.

3. Büntetésként többek között a következőket róhatjuk ki:

- szóbeli figyelmeztetés, megrovás
- írásbeli figyelmeztetés, megrovás, mely bekerül a tanuló aktái közé
- felfüggesztés
- bocsánatkérés az áldozattól
- az iskolai tanácsadóhoz utalás
- szülői-tanulói-vezetőségi egyeztető értekezlet
- a rendőrség bevonása
- az oktatási időn túli szakköri, sport és egyéb különórákon való részvétel privilégiumnak meghatározott ideig való felfüggesztése
- közösségi önkéntes munka kiszabása
- egyéb az iskola és az iskolai körzet által megfelelőnek tartott büntetések kiszabása
- az iskola főfelügyelőjének értesítése

A Kardinaal Alfrinkschool iskolai szabályzata és gúnyolódás elleni módszertana

Bevezetés

Ez a dokumentum tartalmazza a Kardinaal Alfrinkschool iskolai szabályzatának kiindulási pontjait. Továbbá azt, hogy hogyan akarjuk a szabályokat érvényesíteni és hogyan vélekedünk a gúnyolódásról, ill. mit teszünk abban az esetben, ha ez előfordul az iskolánkban.

A szülők képviselőjében az iskola egyetértési tanácsa elfogadta ezt a szabályzatot, amely ezentúl részét képezi az éves iskolai útmutatónak.

A szabályok minden tanév elején megbeszélésre kerülnek az iskola tanulóival. A "gúnyolódás" témakör is ennek részét képezi.

Iskolai szabályok

Az iskolai szabályokat első lépésben általános szabályokként fogalmazzuk meg. Tudatosan törekszünk arra, hogy ne specifikusan adjuk meg azokat. Azzal, hogy csak az általános szabályokat fogalmazzuk meg, megpróbáljuk a gyerekeket rávenni arra, hogy saját maguk gondolják át, milyen következményeket jelenthetnek ezek a szabályok a viselkedésükre.

Alapszabályok:

- Mindenki egyenlő és olyannak jó, amilyen.
- Minden cselekedetünkkel tiszteljük a másikat
- Tekintettel vagyunk társainkra az osztályban, az épületben és az udvaron.
- Segítünk egymásnak.
- Nem vagyunk agresszívek, sem szavainkban, sem cselekedeteinkben.
- Sosem nyúlunk hozzá társaink dolgaihoz.
- Gondosan bánunk a könyveinkkel, füzetekkel és egyéb felszerelésekkel.

Gúnyolódás elleni módszertan

Amennyiben mindenki tartja magát a fent említett szabályokhoz, abban az esetben hozzá is járul egy harmonikus iskolai közösség kialakításához

Iskolánkban ritkán fordul elő gúnyolódás. Ez többek között annak is köszönhető, hogy iskolánkban olyan légkör uralkodik, ahol a különbözőség teljes mértékben elfogadott.

Az a tény, hogy Dalton-iskola vagyunk, ahol a gyerekek már fiatal korukban hozzászoknak az együttműködéshez, nagymértékben hozzájárul a tanulók szociális és alkalmazkodóképességeinek korai fejlődéséhez. Eközben gondoskodunk arról, hogy ne veszítsenek semmit sem egyéniségükből.

A Kardinaal Alfrinkschool-ban egy a szociális-érzelmi fejlődést segítő módszert is használunk, a "Jobban kijönni magaddal, másokkal". Emellett alkalmazzuk a "Hellig Hart"-Szent Szív (másképp nevezve Meleg Szív) módszert is. Ez egy katolikus metodika, amely segítségével az évek során különböző témák kerülnek feldolgozásra, pl. a másik ember tisztelete minden különbözőségével együtt, hogyan tudunk jól kijönni egymással (értékek és normák).

Gúnyolás

Gúnyolódással mindenhol találkozhatunk. Megtaláljuk a gyermekek minden korcsoportjában, minden népcsoportban. Általában titokban történik. Ezért is fontos, hogy mindannyian lankadatlanul figyeljük a gyerek által kibocsátott árulkodó jeleket. Mindent megteszünk, hogy

segítsük a gyerekeket (mind a gúnyolót és mind a kigúnyoltat is). Fontos, hogy különbséget tegyünk a gúnyolás és az ugratás között:

Ugratás

Az ugratás alkalmanként történik, meggondolatlan és spontán viselkedés. Más szóval ez inkább egy ártatlan és egyszeri esemény, ahol a humor is szerepet játszhat. Nem tart hosszán és nem egy ismétlődő cselekvés. Az ugratás általában 2 gyerek vagy csoport között tapasztalható.

Gúnyolás

Egy tanuló tényleges gúnyolása azt jelenti, hogy az illető módszeresen áldozatul esik a gúnyolásnak, tekintet nélkül arra, hogy mit tesz.

Azt is fontosnak tartjuk, hogy a gúnyoló tanuló is megfelelő segítséget kapjon. Ez a viselkedés ugyanis gyakran a gyerek saját bizonytalanságára vezethető vissza. Sokszor csoportviselkedésről van szó, amelyben a gúnyolók, a követők és a csendben maradók is szerepet játszanak. Néhány gyerek ki mer állni kigúnyolt társa mellett, de legtöbbször nem kerül rá sor. A gúnyolódók leginkább saját tehetetlenségüket és gyengeségüket próbálják álcázni. Sokszor tapasztalhatunk kisebbségi komplexust náluk, amelyet gyengébbnek hitt társaikkal szembeni vagány magatartással próbálnak elrejteni. Az is előfordulhat, hogy így akarják elkerülni azt, hogy ők maguk essenek a gúnyolódás áldozatává.

A Kardinaal Alfrinkschool-ban nem tűrjük a gúnyolást. Azt akarjuk elérni, hogy minden gyerek önmaga lehessen, és ne kelljen ezért megfizetnie.

Az akcióterv

Mit tegyünk, ha mégis előfordul a gúnyolódás?

Amennyiben gyermeke elismeri, hogy gúnyolják, kérdezze meg, hogy ugratásról vagy tényleges gúnyolásról van-e szó. A gyerekek ugyanis nagyon „őszinték” tudnak lenni, de ez az esetek nagy részében nem jelent gúnyolódást. Abban az esetben, ha ténylegesen strukturális problémáról van szó, jelentse a tanár(ok)nak.

Akcióterv

- A szülő jelenti a tanárnak, hogy gúnyolásra utaló jeleket tapasztalt gyermekénél.
- A tanár komolyan veszi a jelentést és elbeszélget a tanulóval. Mérlegeli az érintett szülővel való megbeszélést.
- A tanár felajánlja a bizalmi személy bevonását és a probléma vele történő megbeszélését.
- Csoportmegbeszélés alkalmával informáljuk az érintetteket, hogy mindenki figyeljen és szükség esetén megfelelően tudjon reagálni.
- A tanár elindít egy csoportra irányuló projectet, hogy a problémát az osztályban elővezesse, megbeszélésre alkalmassá tegye és amennyiben lehetséges, megoldást találjon. A probléma megközelítése különböző módon történhet (project, beszélgetések vagy pl. külső segítség igénybe vétele).
- Amennyiben szükséges, tapintatosan a szülők figyelmébe ajánljuk egyéb szervezetek segítségének igénybe vételét is: pl. erre a területre specializálódott vagy nevelési tanácsadással foglalkozó intézmények bevonását.
- Mind a tanár, mind a bizalmi személy a legnagyobb körültekintéssel és tapintattal jár el az ügyben.
- Amennyiben a szülő nincs megelégedve a tanár cselekedeteivel, kérheti a probléma megbeszélését az igazgatósággal.

Tanácsok minden szülő részére:

- Járjon jó példával elől.
- A probléma együttes megoldása érdekében fontos, hogy az érintett (gúnyolt és gúnyoló gyerek) gyermekek szülei ne egymással szemben álljanak. Beszéljék meg a problémát viszály nélkül egymással és a tanárral. Egy mindenkit érintő problémáról van szó, ahol a három félnek együtt kell működnie.
- Beszélgessen el alkalmanként gyermekével az iskoláról, az osztályon belüli kapcsolatokról és a tanárral való kapcsolatáról. Ily módon nyomon tudja követni, mi játszódik le gyermekében.
- Korrigálja gyermeke viselkedését, amennyiben (rendszeresen) kirekeszt másokat.
- Nevelje arra gyermekét, hogy kiálljon másokért.

Tanácsok a gúnyolódo gyerekek szülei részére

- Vegye a problémát komolyan.
- Próbáljon meg rájönni, mi lehet a gúnyolás oka. Beszéljen gyermekével és próbálja megtudni, miért gúnyol másokat.
- Ne büntesse gyermekét. Gyermeke így rejti el saját problémáját.
- Értesse meg gyermekével, mit érez a másik.
- Fordítson kellő figyelmet gyermekére.

Tanácsok a kigúnyolt gyerekek szülei részére

- Amennyiben arra utaló jeleket vett észre, hogy gyermekét gúnyolják, kérjen időpontot minél hamarabb a tanártól és beszélje meg vele a problémát!
- Támogassa gyermekét! Magyarozza el gyermekének, hogy meg fogja beszélni az esetet a tanárával és tenni fognak mindenképp a gúnyolás ellen.
- Ösztönözze gyermekét arra, hogy minél több olyan dologban vegyen részt, amiben jó és ki tud tűnni vele. Beszélje meg a tanárral is, hogy milyen lehetőségek vannak erre az osztályban.
- Ne zárja le a beszélgetést, kommunikáljon folyamatosan gyermekével és a tanárral. Próbáljon amennyire csak lehet pozitív lenni.
- Írassa le gyermekével negatív tapasztalatait. Ez erős érzelmi reakciókat válthat ki belőle, amely nem jelent problémát abban az esetben, amennyiben az érzelmek kinyilvánítását és feldolgozását segíti elő. (pl. játékterápia)
- Segítsen, hogy gyermeke visszaszerezze önbecsülését. (pl. játékterápia)
- Ne ítélje el a gúnyoló gyereket! A gyerek így rejti el saját problémáját.

Reméljük, hogy hozzá tudunk járulni a tolerancia erősítéséhez azzal, hogy a tanulóinkat a fent leírtakra neveljük és mi magunk is jó példával járunk elől. (Wageningen, 2005. szeptember 9.)

Természetesen az iskolai erőszakot a jog szempontjából is megvizsgálhatjuk. Milyen eszközök állnak rendelkezésre a tantestületnek a szankcióra, melyek lehetnek az intézményen belüli, súlyos esetben intézményen kívüliek is? ⁵² Dr Jásper András, a Diákközéletért Alapítvány vezetője a téma egyik hazai szakértője. Az iskolán belüli szankciók

⁵² További információk: <http://www.diakjog.hu>

lehetősége a közoktatási törvényben rögzített: fegyelmi tárgyalás, megrovás, szigorú megrovás, a maximum fél évig hatályos kedvezmények megvonása (ez nem vonatkozik a szociális kedvezményekre természetesen), maximum egy évre áthelyezés más iskolába, eltiltás a tanév folytatásától, kizárás iskolából (ez tanköteles korúval szemben nem alkalmazható).⁵³ Iskolán kívüli szankciókat a polgári törvénykönyv, a büntetőtörvénykönyv és a szabálysértési törvény alapján lehet meghozni, rendzavarás, garázdaság, testi sértés, valakinek a személyhez fűződő jogában való megsértése, hivatalos személy munkájában való akadályozás vagy bántalmazása a leggyakrabban felmerülő tényállások.

⁵³ „Ez nem diáksíny!-Büntetőjog az iskolában” címmel pedagógus továbbképzést tart a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal és a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat.

4. Nemzetközi összefogás az iskolai erőszak ellen-a „Tízparancsolat”

Az iskolai erőszak kutatói 1998-ban összefogtak, és létrehozták az **Iskolai Erőszak Nemzetközi Megfigyelő Központját** (*Observatoire International de la Violence à l'école* avagy *International Observatory on School Violence*). A kanadai, francia és brit kezdeményezésű független nemzetközi civil szervezet konferenciákat tart, nemzetközi on-line folyóiratot tart fent, hírlevelet küld szét, kutatásokat végez. Központja a franciaországi Beurdeux-ban van.⁵⁴ Éric Debarbieux, a szervezet vezetője, 2008-ban könyvben jelentette meg az iskolai erőszak elleni munkájának összefoglaló eredményét.⁵⁵ Ebben a könnyen megjegyezhető „tízparancsolat” formát használta mondandója közvetítésére. A Debarbieux-féle tíz pontos rendszer az iskolai erőszak elleni eredményes munkamódszerekről mintegy összefoglalja mindazt, amit Segédletünkben eddig megfogalmaztunk. Kihangsúlyozza, hogy az iskolai erőszaknak mindig többféle oka van, a személyes, a családi és a társadalmi-környezeti faktorok szerepe egyszerre van jelen a rizikó, és a védelmi faktorok között is. Mivel a büntetés önmagában nem elegendő, mindig gondolni kell a prevencióra is. Összetett problémákra mindig van egy csábítóan egyszerű megoldás, és szerinte az a biztosan rossz megoldás. Ami bizonyítottan hatástalan szerinte, az a videó megfigyelőrendszer, a katonai kiképzőtábor szerű „fegyelem”, a speciális, „javító” osztályok vagy iskolákban való szegregáció, a rendőrök által végzett D.A.R.E. (Drug Abuse Resistance Education) kábítószer fogyasztás és banda erőszak-elleni ,amerikai iskolai program.) Ami hatásos, az az iskolai erőszak elleni stratégiai programok, a kollektív döntéshozatal, az osztályok átszervezése, a megfelelő pedagógia módszerek bevezetése, egyénre szabott, kognitív viselkedésterápiás programok⁵⁶. Az univerzális erőszak-kezelő programok, a többoldalú beavatkozás, a kifejezetten a célcsoportnak tartott foglalkozás (áldozat vagy elkövető), a tanárok folyamatos képzése a témában és a közösségfejlesztés az iskolán túl a tágabb közösségben, mind hatékony és bizonyítottan hasznos, bár hosszú távú elköteleződést és beléfértetett pénzt, időt és energiát kíván. Az eredmény azonban megéri.

⁵⁴ A szervezet francia-angol nyelvű honlapja itt található: <http://www.ijvs.org/>

⁵⁵ Eric Debarbieux: *Les dix commandements contra a violence à l'école* (Paris, Odilé Jacob, 2008)

⁵⁶ Magyarországon például ilyen terápiás foglalkozást nyújt többek között a figyelemzavaros, örökmozgó, tanulászavaros (ADHD avagy magyarul Fimota) gyerekeknek a Fimota Központ. <http://fimota.hu>

Függelék

A. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 8-12 éves korosztály számára átírva

Ismerd meg jogaidat!

Tudtál arról, hogy létezik egy joggyűjtemény, amelynek címe: Egyezmény a Gyermek Jogairól?

Jogokkal rendelkezni azt jelenti, hogy szabad bizonyos dolgokat megtenned és másoknak kötelessége bizonyos dolgokat megtenni annak érdekében, hogy te boldogan, egészségesen és biztonságban élj.

Persze neked is *kötelességed* másoknak ugyanezen jogait tiszteletben tartani.

A *Gyermekjogi Egyezmény* egy olyan megállapodás, ami biztosítja, hogy minden országban ugyanazokat a törvényeket tartsák be. Ha egy ország kormánya *ratifikálja* az Egyezményt, azt jelenti: megígéri, hogy betartja az Egyezményben leírtakat.

Az Egyezmény minden cikke elmagyaráz neked egy jogot. Az Egyezmény jogászok számára íródott, még a felnőttek számára sem érthető könnyen.

Ebben az összefoglalóban csak a legfontosabbakat emeltük ki, és számodra is könnyen érthető mondatokban fogalmaztuk meg. A magyarázatokat Alexander Nurnberg, 9 éves angol kisfiú írta.

Jogod van ahhoz, hogy ismerd a jogaidat - mondja az Egyezmény 42. cikke.

1. cikk

Az Egyezményben foglalt összes jog minden 18 év alatti fiatalra vonatkozik.

2. cikk

Rendelkezel ezekkel a jogokkal, bárki vagy, bárkik legyenek is a szüleid, bármilyen a bőrd színé, fiú vagy lány vagy. Függetlenül attól, milyen a vallásod, milyen nyelven beszélsz, van-e valami fogyatékoságod, szegénynek vagy gazdagnak születted, ezek a jogok megilletnek.

3. cikk

A felnőttek bármilyen kapcsolatba kerülnek veled, azt kell tenniük, ami számodra a legjobb.

6. cikk

Mindenkinek el kell ismernie, hogy jogod van élni.

7. cikk

Jogod van ahhoz, hogy nevet kapj. Születésedkor nevedet, szüleid nevét és születésed időpontját a születési anyakönyvbe be kell írni. Jogod van ahhoz, hogy nemzetiséged legyen, ahhoz, hogy ismerd szüleidet és ők gondoskodjanak rólad.

9. cikk

Nem szabad elszakítani téged szüleidtől, hacsak ez nem a te érdekedben történik (Például, ha szüleid bántanak vagy nem törődnek veled.) Ha szüleid úgy határoznak, hogy külön élnek egymástól, valamelyikükkel kell, hogy élj, de jogod van ahhoz, hogy a másikójjukkal is könnyen kapcsolatot tarthass.

10. cikk

Ha szüleidtől távol, egy másik országban élsz, jogod van ahhoz, hogy újra összekerüljetez, egyazon helyen, együtt éljetez.

11. cikk

Tilos elrabolni téged, de ha mégis megtörténik, az államnak kötelessége minden erőfeszítést megtenni azért, hogy kiszabadítsanak.

12. cikk

Bármikor, ha egy felnőtt téged is érintő kérdésben dönt, jogod van ahhoz, hogy kifejezd véleményedet és azt a felnőtteknek figyelembe kell venniük.

13. cikk

Jogod van ahhoz, hogy kitalálj dolgokat, azt mondd, amit gondolsz. Erről írhatz vagy bármi más úton kifejezheted gondolataidat, hacsak azok nem sértik mások jogait.

14. cikk

Jogod van ahhoz, hogy azt gondold, amit akarsz, és ahhoz a valláshoz csatlakozz, amelyikhez akarsz. Szüleidnek segítenie kell abban, hogy megtanuld, mi a különbség jó és rossz között.

15. cikk

Jogod van, hogy azzal találkozz, barátkozz akivel akarsz, és klubokat alapíts, ha kedved van, addig, amíg ezzel mások jogait nem sérted meg.

16. cikk

Jogod van a magánélethez. Például írhatz naplót és azt senki nem olvashatja el.

17. cikk

Jogod van ahhoz, hogy a TV-ből, rádióból, sajtóból, könyvekből stb. információt szerezz. A felnőtteknek segítenieük kell abban, hogy olyan információkat kapj, amiket megértesz.

18. cikk

Mindkét szülőd részt kell, hogy vegyen a nevelésedben, és azt kell tenniük, ami a lehető legjobb számodra.

19. cikk

Senkinek nem szabad fizikailag bántania téged. A felnőtteknek biztosítania kell, hogy semmiféle erőszak, zaklatás vagy elhanyagolás ne érjen. Még saját szüleid sem bántalmazhatnak.

20. cikk

Ha nincsenek szüleid, vagy ha nem vagy biztonságban szüleidnél, különleges védelemre és segítségre van jogod.

21. cikk

Ha örökbe fogad valaki, a felnőtteknek gondoskodniuk kell arról, hogy minden úgy legyen elrendezve, ahogy Neked a legjobb.

22. cikk

Ha menekült vagy (el kell hagynod saját hazádat, mert az nem biztonságos számodra), jogod van speciális védelemre és segítségre.

23. cikk

Ha szellemileg vagy testileg fogyatékos vagy, különleges gondozásra és oktatásra van jogod azért, hogy a többi gyerekekhez hasonlóan nőhess fel.

24. cikk

Jogod van az egészséges élethez. Ez azt jelenti, hogy orvosi ellátást és gyógyszereket kell kapnod, ha beteg vagy. A felnőtteknek mindent meg kell tenniük azért, hogy úgy tápláljanak és gondozzanak, hogy ne legyél beteg.

27. cikk

Jogod van a jó életminőséghez. Ez azt jelenti, hogy a felnőtteknek gondoskodniuk kell arról, hogy legyen ételed, ruháid és lakhelyed. Ha szüleid ezeket nem engedhetik meg maguknak, az államnak kell segítenie.

28. cikk

Jogod van az oktatáshoz. Az alapfokú oktatásnak ingyenesnek kell lennie, és köteles vagy ezeket az osztályokat elvégezni. Arra is lehetőséget kell kapnod, hogy középiskolába mehess.

29. cikk

Az oktatás célja, hogy fejlessze személyiségedet, hogy szellemi és fizikai képességeid kiteljesedhessenek. Az oktatás felkészít arra, hogy békésen, felelősségteljesen élj egy szabad társadalomban, hogy megértsd mások jogait és tiszteld környezetet.

30. cikk

Ha egy kisebbségi csoporthoz tartozol, jogod van a saját kultúrád, nyelved és vallásod gyakorlásához.

31. cikk

Jogod van a játékhoz.

32. cikk

Jogod van ahhoz, hogy ne dolgoztassanak az egészségedre káros helyen vagy körülmények között. Ha valakinek hasznot hajt a munkád, jogod van az igazságos fizetésre.

33. cikk

Jogod van ahhoz, hogy megvédjenek az illegális drogoktól és drogkereskedelemtől.

34. cikk

Jogod van ahhoz, hogy elkerüld a szexuális zaklatásokat. Ez azt jelenti, hogy senkinek nincs joga olyasmit tenni a testeddel, amit te nem akarsz, például megérinteni, lefotózni vagy olyan szövegek elmondására kényszeríteni, amit te nem akarsz.

35. cikk

Senki nem rabolhat, vagy adhat el téged.

37. cikk

Még ha valami rosszat is teszel, senkinek nincs joga ahhoz, hogy úgy büntessen, hogy azzal fájdalmat okozzon, vagy megalázzon. Nem zárhatnak börtönbe, kivéve, ha nincs más megoldás. Ilyenkor jogod van a különleges bánásmódra és arra, hogy a családod rendszeresen látogathasson.

38. cikk

Jogod van ahhoz, hogy háború idején megvédjenek. 15 éves kor alatt nem sorozhatnak be katonának vagy nem küldhetnek harcolni.

39. cikk

Ha megsérültél vagy elhagyatottá váltál, például háborúban, különleges gondoskodásra és védelemre van jogod.

40. cikk

Jogod van védekezned, ha valami bűn elkövetésével vádolnak. A rendőröknek, jogászoknak, bírónak tisztelettel kell bánniuk veled, és meg kell arról győződniük, hogy mindent értesz, ami veled történik.

42. cikk

Minden felnőttnek és gyereknek tudomást kell szereznie erről az Egyezményről. Neked és a felnőtteknek is joguk van ahhoz, hogy a gyermekjogokról ismereteket szerezzenek.

B. A Regina Iskolai Erőszak programjában, az osztályfőnöki órák keretében megtartott foglalkozások óravázlatai. Első óra (2011 márc. 24-25).

Első alkalom (90 perc): **Fiúk – Lányok külön**

Cél: gender tudatosság felébresztése, általános érzékenyítés

A dönt betűs részeket mondjuk a gyerekeknek.

Közös rész fiúknak, lányoknak.

1. Mi Bemutatkozásunk: 2 perc.

Tudjátok –e miért jöttünk, miről fog szólni ez a foglalkozás?

XY és ZZS vagyunk, a Regina Alapítvány munkatársai. A Regina egy független gödöllői női civil szervezet. Azért jöttünk veletek órát tartani, mert szerintünk a két nem, lányok, fiúk, nők, férfiak közötti erőszak semmilyen formában nem helyes, és sehol sem helyes, az iskolában sem. Szeretnénk, ha a ti életetekben sem lenne jelen, és ha mégis ilyen helyzetbe kerülnétek, akár mint szemtanúk, áldozatok vagy elkövetők, akkor tudjátok, hogyan lehet segíteni, honnan kaphattok segítséget, mit csinálhattok legközelebb másképp, és mi a teendő.

Megállapodás:

Két alkalommal fogunk találkozni. Most, és jövő héten, mikor az osztályok már egyben lesznek.(férfi képző neve) csak a mai alkalommal találkoztok. Az órák között nem tartunk majd szünetet, ezért lehet enni-inni, s ha nagyon kell, szóljatok, ha mosdóba kell menni. Kérjük, rendezzék körbe a székeket.

2. Ő Bemutatkozásuk körben. 5 perc

Körbe megyünk, és mindenki elmondja a keresztnévét, s a vele egynemű szülő és nagyszülő keresztnévét. Így: „Bori vagyok, Erzsi lánya, Borbála és Veronika unokája”.

Nevem. Apám neve. Nagyapám neve. 5 perc

Nevem. Anyám neve. Nagyanyám neve.

Most újra menjünk körbe a másik irányba, és mondjunk egy számot 1-10-ig, hogyan érezzük magunkat. 1 a legrosszabb, 10 a legjobb. Nem kell indokolni.

3. Varázzszőnyeg. Jégtörő gyakorlat. Eszközigény: egy takaró 10 perc

Az a feladat, hogy mindenki egyszerre rááll a takaróra, minket kivéve. Nagyszerű. Mit gondoltok, még egy kicsit kisebbben szerintetek sikerülne? Szálljatok le a takaróról, és hajtsuk félbe. Így. A plédet addig kell hajtogatni, amíg már nem fér el rajta több ember

Fókanó mese (Eszközigény: a kinyomtatott mese, annyi példányban, ahány diák van + 2 tréner. A szöveget az egyik tréner olvassa fel, a szöveget csak a végén osztjuk ki.

Opcionális: plüssfóka az asztalra)

Részletekben olvassuk fel.

Fiúknak:

A fókaasszony

– eszkimó mese átdolgozása -

Régen, nagyon régen és nagyon messzi vidéken történt az, amit most elmesélek. Ott, ahol az év minden áldott napján fehér az ég, és fehér hó ragyog, amin a távolban feltűnő emberek, kutyák és szánok apró fekete pontok csupán.

Ezen a távoli, hideg, szeles tájon élt egyszer egy fiatal férfi. Csapdával vadászott a szárazon, éppúgy, mint mindenki, a jeges vizű tengert pedig kajakkal járta, hogy halat, fókát találjon. Éppen úgy, ahogy arrafele minden férfi. Ahogyan a barátai és a testvérei is tették. Ahogyan az apja, a nagyapja meg annak az apja is tette, a kezdetek kezdetétől.

Ez a fiú már annyi idős volt, hogy a családja azt gondolta, ideje megházasodnia. Összegyűltek hát a rokonok és megbeszélték, hol keressenek neki feleséget. Egy vénséges vén nagybácsi azt mondta, illő és hasznos lenne, hogy ennyi év után újra fókasszonyt hozzanak a családba.

A fiú is tudta, hiszen sokszor hallotta a történetet, hogy egyszer régen valamelyik ősenek sikerült egy gyönyörű, ezüstszerű fókát kifognia feleségnek. Azt beszélik ezen a távoli vidéken, hogy a fókák valamikor maguk is emberek voltak. Ez látszik is a különleges, okos, kedves tekintetükből. De már elég régóta a tengerben élnek, és a fókasszonyok csak teleholdas éjszakákon jönnek ki a szárazföldre, hogy fókabőrüket levéve ismét emberi alakjukban táncoljanak, egészen hajnalig. Azt is beszélik, hogy gyönyörűek, és hogy aki egyszer is látta őket, soha nem fogja elfelejteni.

A vén nagybácsi szerint dicsőséges ősök megleste a táncoló fókalányokat, és mivel annyira szépek és kecsesek voltak, nem bírta ellenállni a kísértésnek és egyikőjük fókabőrét egyszerűen ellopta. Szegény lány így nem tudott visszatérni a többiekkel a tengerbe. Muszáj volt az emberférfival maradnia.

A fiatal vadásznak azt mondták a rokonai, eljött az idő, hogy valaki a családból újra ellopja egy fókasszony bőrét. Muszáj megtenni, hiszen meg kell őrizni a rangjukat a családok között. Tehát a következő holdtöltekor menjen és szerezze meg a fókalányt magának és a családnak.

A mesét először állítjuk meg itt a fiúnál. „fókalányt magának és a családnak”. 5 perc

4. **Fiúknak. Act like a Man Box („Férfiből van” skatulya)** (Helping Teens 88.o). 15 perc

Ez az eszkimó fiú most ért olyan korba, hogy a közössége felnőtt férfinek tekintette. Szerintetek milyen egy igazi férfi?- bekiabálásos alapon jelzőket, szavakat mondanak a gyerekek. Mindenkire oda kell figyelni, ha néhányan nagyon passzívok, körbe is lehet menni, hogy mindenki megszólaljon. A szavakat felírjuk a táblára középre, úgy hogy oldalt s alul is maradjon hely. Mikor már nem jut eszükbe több, a szavakat bekeretezzük, „ skatulyába zárjuk”.

Ilyesmi szavak kerülnek majd a táblára:

Sportos

Erős

Elrejti az érzelmeit

Nem sír

Kimutatja a mérgét

Sok pénzt keres

Gyorsan vezet

Vakmerő, stb.

Miket mondanak arra a fiúra, férfire, aki nem így viselkedik, vagy nem ilyen? Minek hívják azt, aki kilép a skatulyából?

A most érkező szavakat a skatulya jobb oldalára írjuk. Nem kommentálunk semmit, nem mondunk véleményt, esetleg csak visszakérdezzünk tükrözve: Úgy érted, hogy?:

Buzi (ha ez felmerül, készüljünk fel, hogy nevetgélés, kuncogás lesz)

Anyámasszony katonája

Stb.

Mivel kényszerítik rá a fiúkat, hogy bent maradjanak a skatulyában? Mi történik azzal, aki kilép ebből a skatulyából?

A most érkező gondolatokat a doboz baloldalára írjuk:

Megverik

Sportolnia kell

Bántják

Zaklatják

Nem lesz népszerű

kinevetik

Honnan jönnek ezek az elképzelések? Ti honnan gondoljátok, hogy ilyen egy igazi férfi?

A most érkező gondolatokat a doboz aljára írjuk, mint egy „firmamentum, a társadalmi szocializáció”.

Média

Tv

Iskola

Reklámok

Tanulja

Popdalok

Stb.

Lányoknak:

A fokaasszony

– eszkimó mese átdolgozása -

Régen, nagyon régen és nagyon messzi vidéken történt az, amit most elmesélek. Ott, ahol az év minden áldott napján fehér az ég, és fehér hó ragyog, amin a távolban feltűnő emberek, kutyák és szánok apró fekete pontok csupán.

Ezen a távoli, hideg, szeles tájon élt egyszer egy fiatal férfi. Csapdával vadászott a szárazon, éppúgy, mint mindenki, a jeges vizű tengert pedig kajakkal járta, hogy halat, fókát találjon. Éppen úgy, ahogy arrafele minden férfi. Ahogyan a barátai és a testvérei is tették. Ahogyan az apja, a nagyapja meg annak az apja is tette, a kezdetek kezdetétől.

Ez a fiú már annyi idős volt, hogy a családja azt gondolta, ideje megházasodnia. Összegyűltek hát a rokonok és megbeszélték, hol keressenek neki feleséget. Egy vénséges vén nagybácsi azt mondta, illő és hasznos lenne, hogy ennyi év után újra fokaasszonyt hozzanak a családba.

A fiú is tudta, hiszen sokszor hallotta a történetet, hogy egyszer régen valamelyik ősenek sikerült egy gyönyörű, ezüstszínű fókát kifognia feleségnek. Azt beszélik ezen a távoli vidéken, hogy a fókák valamikor maguk is emberek voltak. Ez látszik is a különleges, okos, kedves tekintetükből. De már elég régóta a tengerben élnek, és a fokaasszonyok csak

teleholdas éjszakákon jönnek ki a szárazföldre, hogy fókabőrüket levéve ismét emberi alakjukban táncoljanak, egészen hajnalig. Azt is beszélnek, hogy gyönyörűek, és hogy aki egyszer is látta őket, soha nem fogja elfelejteni.

A vén nagybácsi szerint dicsőséges ősük megleste a táncoló főkalányokat, és mivel annyira szépek és kecsesek voltak, nem bírt ellenállni a kísértésnek és egyikőjük fókabőrét egyszerűen ellopta. Szegény lány így nem tudott visszatérni a többiekkel a tengerbe. Muszáj volt az emberférfival maradnia.

A fiatal vadásznak azt mondták a rokonai, eljött az idő, hogy valaki a családból újra ellopja egy főkaasszony bőrét. Muszáj megtenni, hiszen meg kell őrizni a rangjukat a családok között. Tehát a következő holdtöltekor menjen és szerezze meg a főkalányt magának és a családnak.

A fiú nem sokat gondolkodott, engedelmeskedett. Eljött a telehold és ő kivezett ahhoz a tengerből kiemelkedő hatalmas, foltos sziklához, aminek a tetején már elképzelhetetlen könnyedséggel, finomsággal ott táncoltak a lányok. Gyönyörűek voltak mind. A férfi csak ült, ült dermedten a csónakjában és bámulta őket. Egyszer aztán az egyik asszony csengő hangon megszólalt, mire mindannyian a szikla szélén heverő fókabőrök felé indultak, hogy újra felöltve azt visszatérhessenek a tengerbe.

A mesét először itt állítjuk meg a lányoknak. „hogy újra felöltve azt visszatérhessenek a tengerbe”. 5 perc

Act like a Lady flower (Helping Teens, 92.o.) (Nőből van skatulya) 15 perc

A főkalányok nagyon szépek voltak, s könnyedén lejtették táncukat, nem csoda, hogy elbűvölték a leselkedő vadászfíút. Szerintetek milyen egy igazi nő?

A válaszokat a táblára írjuk, középre, mint a fiúknál.

Kedves

Szép

Csinos

Karcsú

Szexi

Visszafogott

Dolgos

Stb.

Miket mondanak arra a lányra, nőre, aki nem így viselkedik, vagy nem ilyen? Minek hívják azt, aki kilép a skatulyából?

A jobboldalra írjuk a szavakat:

Kurva

Leszbi

Frigid

Hisztérika

Ronda

Feminista

erőszakos

stb

Mivel kényszerítik rá a lányokat, hogy bent maradjanak a skatulyában? Mi történik azzal, aki kilép ebből a skatulyából?

A válaszokat a baloldalra írjuk.

Nem lesz barátja

Molesztálják

Kurvának tartják

Beszólnak neki
Megverik
Stb.

Honnan jönnek ezek az elképzelések? Ti honnan gondoljátok, hogy ilyen egy igazi nő?

A most érkező gondolatokat a doboz aljára írjuk, mint egy „firmamentum, a társadalmi szocializáció”.

Média
Tv
Iskola
Reklámok
Tanulja
Popdalok
Stb.

Folytatjuk a mesét, máshonnan a fiúknak, máshonnan a lányoknak.

A fiú nem sokat gondolkodott, engedelmeskedett. Eljött a telehold és ő kievezett ahhoz a tengerből kiemelkedő hatalmas, foltos sziklához, aminek a tetején már elképzelhetetlen könnyedséggel, finomsággal ott táncoltak a lányok. Gyönyörűek voltak mind. A férfi csak ült, ült dermedten a csónakjában és bámulta őket. Egyszer aztán az egyik asszony csengő hangon megszólalt, mire mindannyian a szikla szélén heverő fókabőrök felé indultak, hogy újra felöltve azt visszatérhessenek a tengerbe.

A fiatal vadász tudta, hogy nagyon kevés ideje van. Kiugrott a csónakból, megragadta a legközelebbi fókabőrt és meleg prémkabátja – parkája – alá dugta. Aztán kajakjával megkerülte a sziklát és elbújt egy kis hasadékban. Várt. Már minden fókalaný a tengerbe ugrott, már mindannyian a nyílt víz felé úsztak – kivéve egyet. Ő még mindig a sziklán kereste kétségbeesetten a fókabőrt.

A fiú kimászott csónakjából a sziklára és azt mondta a lánynak:

- Kérlek, legyél a feleségem.
- Nem lehetek – válaszolta az asszony -, mert én nem ide tartozom. Az én otthonom a tenger mélysége, nem a szárazföld.
- Kérlek, legyél a feleségem – ismételte meg a férfi, kiemelve kabátja alól az ellopott bőrt. - Hét nyár elteltével visszaadom a fókabőröd, és akkor eldöntheted, hogy velem maradsz-e, vagy visszamész.

A fiatal fókasszony sokáig nézte a férfi arcát, aztán vonakodva azt mondta:

- Veled megyek. Aztán hét nyár után meglátjuk.

Összeházasodtak és nemsokára gyereük született. A kisbaba teste különösen ruganyos volt és pufók, tekintete pedig okos és kedves. Anyja esténként mesélt neki, de nem hollókról, jegesmedvékről vagy farkasokról, hanem az ő világáról, arról, amit ő ismert. Bálnákról, lazacokról és fókákról.

Ahogy telt az idő, az asszony teste kezdett elszáradni. Először hámlott a bőre, aztán megrepedt. A szemhéja is kisebesedett. Most már mindenhol sebek borították. Hajszájai sorra lehullottak a földre. Arcának színe a leghalványabb fehér lett. Teste lesoványodott, jární egyre nehezebben tudott. A szemében már nem volt élet, tekintete már nem volt különleges, mély és emberi. Tompa volt, mintha nem is látott volna.

Másodszor állítjuk meg a mesét. Itt mindkét csoportban: „Tompa volt, mintha nem is látott volna” 5 perc

Innentől kezdve a gyakorlatok megegyeznek mindkét csoportnál.

5. **Erőszakbarométer, Hova állsz. ?** Eszközsükséglet: 3 db A4-es papír, ráírva 0-10-5+ hátratólt székek, nagyobb tér mozgáshoz. A papírokat háromszög alakban rendezzük el. 15 perc

Szeretnénk veletek elvégezni egy gyakorlatot, amely során együtt szeretnénk kitalálni, hogy mi az erőszak a partnerkapcsolaton belül. Néha a mindennapokban nem is olyan egyszerű ezt pontosan meghatározni. Ez a gyakorlat segíthet ebben. Ehhez különböző példákat fogunk nektek felolvasni. Mindenkinek saját magának kell majd megállapítania, hogy a bemutatott példában erőszokról van-e szó vagy sem. Ehhez a földön van három papírlap. Három beosztása van, 0, 5 és 10.

- 0 jelenti: *Ez szerintem nem erőszak*
- 10 jelenti: *Ez szerintem egyértelműen erőszak.*
- 5 jelenti: *„Nem vagyok benne biztos, hogy ez erőszak.”*

A ti feladatotok az, hogy saját magatok hozzatok döntést és a három szám egyikéhez álljatok oda, attól függően, hogy mi a véleményetek. Kérünk benneteket, hogy tényleg azt a helyet foglaljátok el, ami a véleményeteknek megfelel és nem a barátod vagy barátnőd véleményének. Ez a foglalkozás nem helyesről vagy helytelenről szól, hanem arról, hogy beszélünk a témáról és megismerjük a véleményeket.

- Első példa (felolvassuk, megvárjuk, hogy elfoglalják a helyüket)

Kovácsné nemrégén költözött a családjával Gödöllőre. Senkit sem ismer itt és nagyon egyedül érzi magát. A férje nem szeretné, hogy ha nélküle menne ki a házból, hogy más embereket megismerjen. Amikor nemrég Kovácsné arról beszélt, hogy szeretne úszótanfolyamra járni, a férj megtiltotta neki. Kovács úr szerint ugyanis a gyerekek még túl kicsik ahhoz, hogy egyedül hagyja őket.

Minden egyes alkalom után beszéljük meg, miért álltak oda, ahová.

- Második példa

Karcsi félévkor megbukott matekból. Ha ő és barátnője Edina a barátaikkal vannak valahol, Edina sokat viccelődik azon, hogy Karcsi mennyire buta. Azt mondja, hogy egy csődhalmaz és semmi sem fog sikerülni neki. Azt mondogatja, hogy év végén is biztos meg fog bukni, hiába erőlködik, aki buta, az buta.

- Harmadik példa

Ha Vargáéknál vita van, akkor Varga úr gyakran napokig nem beszél a feleségével, és levegőnek nézi őt.

Folytatjuk a meseolvasást.

Így ment ez addig, míg egy éjszaka a főkaasszony úgy nem döntött, itt az ideje visszakérnie a bőrét. Azt mondta a férfinak:

- Hét hosszú évvel ezelőtt rejtetted el a főkabórömet és most a nyolcadik tél közelít. Add vissza azt, ami az enyém.
- És ha odaadnám, amit kérsz, akkor vajon mit tennél? Biztosan magamra hagynál. - válaszolta a vadász szemrehányóan.
- Nem tudom, mit tennék. De azt tudom, hogy vissza kell kapnom azt, ami az enyém. Vissza kell kapnom azt, ami hozzám tartozik.
- És aztán magamra hagynál, a gyermekünknek pedig nem volna többé anyja. Rossz

asszony vagy.
Azzal a férfi feltépte az ajtónyílásban lógó bőröket és eltűnt az éjszakában.

Harmadszor-utoljára-állítjuk meg a mesét. „Azzal a férfi feltépte az ajtónyílást”.

6. **Hot chairs - Tüzes székek** (18 o. Szívdobbanás) Eszközigény: székek körbe, egy plusz szék, 15 perc

Mindenki üljön le egy székre. Egy szék üresen marad pluszban. Állításokat fogunk felolvasni. Ha egyetértesz vele, állj fel, és cseréld széket egy másikkal. Ha NEM értesz egyet a mondattal, maradj ülve. Ha nem tudod eldönteni, egyet értesz-e vagy sem, állj fel a székről, fordulj meg a tengelyed körül, és aztán ülj vissza.

Az állításokat egyenként olvassuk fel, és várjuk, hogy megcsinálják a gyakorlatot.

1. Szerintem érthető, hogy a vadász eldugta a fókabőrt.
2. A férfiak jobb vezetők, mint a nők.
3. A főkanő rossz asszony.
4. A szexhez mindenképpen kell szerelem.
5. A gyerekek mindig az a legjobb, ha az apjával és az anyjával él.
6. Minden ember egyenlő.

Szerintetek milyen alapon döntöttetek el, hogy ülve maradtok-e, vagy felálltok?
Egyenként menjünk végig a mondatokon,

7. **Visszajelzés: Kocsi-kuka-levél.** Anyagigény: kis papírok, toll. 15 perc

*Mielőtt befejeznénk a mesét, csinálunk egy utolsó kis játékot. (Mi is beülünk a körbe).
Mondj egy dolgot, amit hazavisz magaddal a mai óráról (ez a kocsi)
Mondj valamit, ami nem volt jó, és inkább kidobnád a szemébe (ez a kuka)
A kiosztott papírra írd valami üzenetet, amit nekünk mondanál, tanácsolnál, tőlünk kérdeznél
–lehet név nélkül is. (ez a levél) Körbe megyünk, és lehet passzolni is.*

Osszunk ki papírt, majd kérjünk meg valakit, hogy gyűjtse egybe, hogy ne tudjuk azonosítani.

Most újra menjünk körbe, mint az óra elején, és mondjunk egy számot 1-10ig, hogyan érezzük magunkat. 1 a legrosszabb, 10 a legjobb. Nem kell indokolni.

Most felolvassuk a mese végét.

Nem sok idővel ezután a gyermek arra ébredt, hogy az édesanyja mellette térdel. Kezébe fogta a fia arcát és a tüdejébe fújta édes leheletét – egyszer, kétszer, háromszor.

Aztán fogta a fókabőrt, amit a kunyhó mögött talált meg, és hátára véve gyermekét elindult a tenger felé. Meg sem álltak, míg el nem érték a fókák búvóhelyét. Az asszony végre újra magára öltötte az igazi bőrét és fiának drága terhével a víz alá bukott, hogy minél hamarabb találkozhasson az övéivel. Mindketten könnyedén lélegeztek a víz alatt. Az asszony szeme, haja lassan ismét ragyogni kezdett.

Odalent a mélyben sok-sok fókát üdvözöltek, sok mindenkivel beszélgettek. Azt kérdezték a fókasszonytól, hogy ment a sora odafent, az emberek világában. Az asszony elgondolkodott: - Azt hiszem, megbántottam a férfit, akivel ennyi hosszú évet leéltem. Azt

hiszem, megbántottam, pedig ő a fiam apja. De nem tehettem mást. Az a világ az én számomra börtön, hamarosan meghaltam volna.

A fiúnak persze nem volt könnyű megtalálnia a helyét, eldöntenie, hogy a vízben szeretne-e maradni, vagy inkább az apjával kint a szárazon. De néhány év elteltével ő is felnőtt lett és ideje volt, hogy megházasodjon. Bár nem talált még rá a lányra, akivel élni szeretett volna, abban biztos volt, hogy soha, senkinek a bőrét nem fogja ellopni.

Kiosztjuk a mesét. Eszközigény: fénymásolt mese.

Búcsúszó: Sziasztok, jövő héten együtt a lányokkal/fiúkkal innen folytatjuk. (Férfi képző külön elbúcsúzik, hiszen ő nem jön többet).

A fókasszony

- eszkimó mese átdolgozása -

Régen, nagyon régen és nagyon messzi vidéken történt az, amit most elmesélek. Ott, ahol az év minden áldott napján fehér az ég, és fehér hó ragyog, amin a távolban feltűnő emberek, kutyák és szánok apró fekete pontok csupán.

Ezen a távoli, hideg, szeles tájon élt egyszer egy fiatal férfi. Csapdával vadászott a szárazon, éppúgy, mint mindenki, a jeges vizű tengert pedig kajakkal járta, hogy halat, fókát találjon. Éppen úgy, ahogy arrafele minden férfi. Ahogyan a barátai és a testvérei is tették. Ahogyan az apja, a nagyapja meg annak az apja is tette, a kezdetek kezdetétől.

Ez a fiú már annyi idős volt, hogy a családja azt gondolta, ideje megházasodnia. Összegyűltek hát a rokonok és megbeszélték, hol keressenek neki feleséget. Egy vénséges vén nagybácsi azt mondta, illő és hasznos lenne, hogy ennyi év után újra fókasszonyt hozzanak a családba.

A fiú is tudta, hiszen sokszor hallotta a történetet, hogy egyszer régen valamelyik ősének sikerült egy gyönyörű, ezüstszínű fókát kifognia feleségnek. Azt beszélik ezen a távoli vidéken, hogy a fókák valamikor maguk is emberek voltak. Ez látszik is a különleges, okos, kedves tekintetükből. De már elég régóta a tengerben élnek, és a fókasszonyok csak teleholdas éjszakákon jönnek ki a szárazföldre, hogy fókabőrüket levéve ismét emberi alakjukban táncoljanak, egészen hajnalig. Azt is beszélik, hogy gyönyörűek, és hogy aki egyszer is látta őket, soha nem fogja elfelejteni.

A vén nagybácsi szerint dicsőséges ősük megleste a táncoló fókalányokat, és mivel annyira szépek és kecsesek voltak, nem bírta ellenállni a kísértésnek és egyikőjük fókabőrét egyszerűen ellopta. Szegény lány így nem tudott visszatérni a többiekkel a tengerbe. Muszáj volt az emberférfival maradnia.

A fiatal vadásznak azt mondták a rokonai, eljött az idő, hogy valaki a családból újra ellopja egy fókasszony bőrét. Muszáj megtenni, hiszen meg kell őrizni a rangjukat a családok között. Tehát a következő holdtöltekor menjen és szerezze meg a fókalányt magának és a családnak.

A fiú nem sokat gondolkodott, engedelmeskedett. Eljött a telehold és ő kievezett ahhoz a tengerből kiemelkedő hatalmas, foltos sziklához, aminek a tetején már elképzeltetlen könnyedséggel, finomsággal ott táncoltak a lányok. Gyönyörűek voltak mind. A férfi csak ült, ült dermedten a csónakjában és bámulta őket. Egyszer aztán az egyik asszony csengő hangon megszólalt, mire mindannyian a szikla szélén heverő fókabőrök felé indultak, hogy újra felöltve azt visszatérhessenek a tengerbe.

A fiatal vadász tudta, hogy nagyon kevés ideje van. Kiugrott a csónakból, megragadta a legközelebbi fókabőrt és meleg prémkabátja – parkája – alá dugta. Aztán kajakjával megkerülte a sziklát és elbújt egy kis hasadékban. Várt. Már minden fókalány a tengerbe ugrott, már mindannyian a nyílt víz felé úsztak – kivéve egyet. Ő még mindig a sziklán kereste kétségbeesetten a fókabőrét.

A fiú kimászott csónakjából a sziklára és azt mondta a lánynak:

- Kérlek, legyél a feleségem.
- Nem lehetek – válaszolta az asszony -, mert én nem ide tartozom. Az én otthonom a tenger mélysége, nem a szárazföld.
- Kérlek, legyél a feleségem – ismételte meg a férfi, kiemelve kabátja alól az ellopott bőrt. - Hét nyár elteltével visszaadom a fókabőröd, és akkor eldöntheted, hogy velem maradsz-e, vagy visszamész.

A fiatal fókasszony sokáig nézte a férfi arcát, aztán vonakodva azt mondta:

- Veled megyek. Aztán hét nyár után meglátjuk.

Összeházasodtak és nemsokára gyerekük született. A kisbaba teste különösen ruganyos volt és pufók, tekintete pedig okos és kedves. Anyja esténként mesélt neki, de nem hollókról, jegesmedvékről vagy farkasokról, hanem az ő világáról, arról, amit ő ismert. Bálnákról, lazacokról és fókákról.

Ahogy telt az idő, az asszony teste kezdett elszáradni. Először hámlott a bőre, aztán megrepedt. A szemhéja is kisebesedett. Most már mindenhol sebek borították. Hajszájai sorra lehullottak a földre. Arcának színe a leghalványabb fehér lett. Teste lesoványodott, jární egyre nehezebben tudott. A szemében már nem volt élet, tekintete már nem volt különleges, mély és emberi. Tompa volt, mintha nem is látott volna.

Így ment ez addig, míg egy éjszaka a fókasszony úgy nem döntött, itt az ideje visszakérnie a bőrét. Azt mondta a férfinak:

- Hét hosszú évvel ezelőtt rejtetted el a fókabőrömet és most a nyolcadik tél közelít. Add vissza azt, ami az enyém.
- És ha odaadnám amit kérsz, akkor vajon mit tennél? Biztosan magamra hagynál. - válaszolta a vadász szemrehányóan.
- Nem tudom, mit tennék. De azt tudom, hogy vissza kell kapnom azt, ami az enyém. Vissza kell kapnom azt, ami hozzám tartozik.
- És aztán magamra hagynál, a gyermekünknek pedig nem volna többé anyja. Rossz asszony vagy.

Azzal a férfi feltépte az ajtónyílásban lógó bőröket és eltűnt az éjszakában.

Nem sok idővel ezután a gyermek arra ébredt, hogy az édesanyja mellette térdel. Kezébe fogta a fia arcát és a tüdejébe fújta édes leheletét – egyszer, kétszer, háromszor.

Aztán fogta a fókabőrt, amit a kunyhó mögött talált meg, és hátára véve gyermekét elindult a tenger felé. Meg sem álltak, míg el nem érték a fókák búvóhelyét. Az asszony végre újra magára öltötte az igazi bőrét és fiának drága terhével a víz alá bukott, hogy minél hamarabb találkozhasson az övéivel. Mindketten könnyedén lélegeztek a víz alatt. Az asszony szeme, haja lassan ismét ragyogni kezdett.

Odalent a mélyben sok-sok fókát üdvözöltek, sok mindenkivel beszélgettek. Azt kérdezték a fókasszonytól, hogy ment a sora odafent, az emberek világában. Az asszony elgondolkodott: - Azt hiszem, megbántottam a férfit, akivel ennyi hosszú évet leéltem. Azt hiszem, megbántottam, pedig ő a fiam apja. De nem tehettem mást. Az a világ az én számomra börtön, hamarosan meghaltam volna.

A fiúnak persze nem volt könnyű megtalálnia a helyét, eldöntenie, hogy a vízben szeretne-e maradni, vagy inkább az apjával kint a szárazon. De néhány év elteltével ő is felnőtt lett és ideje volt, hogy megházasodjon. Bár még nem talált rá a lányra, akivel élni szeretett volna, abban biztos volt, hogy soha, senkinek a bőrét nem fogja ellopni.

C. A Regina Iskolai Erőszak programjában, az osztályfőnöki órák keretében megtartott foglalkozások óravázlatai. Második óra. (2011. március 31-április 1.)

Teljes osztály egyben

I. Első 45 perc

1. Megérkező kör –bemutatkozás 5 perc

Körben ülnek a diákok. Kérdés: *Hogy érzed ma magad? Hogy vagy ma. Mondj egy számot 1-10 között (1 legrosszabb, 10 legjobb). Ha akarsz, mondhatod bővebben.* Mindenki hozzászól, mi is. Mond el a keresztnéved is.

2. Érzelmi labda 5 perc eszközigény: puha kis labda

A körben ülő diákok egyikének egy labdát dobunk, aki kapja, annak mondania kell egy érzelmet, jót vagy rosszat. Utána ő dobja tovább a labdát.

3. Érzelmi állókép „most mutasd meg.” Csoportmunka (3-4 ember alkot egy csoportot: 2 színész, 1 rendező)

A csoport közösen kitalál egy érzelmet kifejező helyzetet, némaképbe beállítja, majd bemutatja a többieknek, Azoknak ki kell találniuk, mi lehet az. Majd a rendező megmagyarázza.

4. A te dobozod. Egyéni feladat. Eszközigény: papírok 10 perc

Múlt héten megrajzoltuk az ideális nő és ideális férfi dobozát, hogy hogyan látja őket a világ. Ha te szabadon rajzolhatnád meg a saját dobozodat, milyen lenne az? 10 év múlva, 23-24 évesen, hogy szeretnél élni, milyen szeretnél lenni, mint nő/férfi? Most a saját álmaidat ird le, ne azt, mit vár tőled a társadalom, a családod, az ország. Ezt a rajzot egyedül készíted. Utána, ha van kedved, megoszthatod velünk, ha nem akarod, eltépheted, vagy ha szeretnéd, nekünk adod, s mi megőrizzük, nem mondjuk el.

A feladathoz lehet, hogy vissza kell rendezni a termet asztalokhoz, hogy tudjanak egyedül dolgozni.

Visszajelzés két lépcsőben: *Ki szeretné megosztani valaki mással, egy barátjával, amit rajzolt? Hagyjuk őket párba fejlődni.*

Ki szeretné megosztani az egész osztállyal a saját dobozát?

5. Határjáték pantomim Páros gyakorlat 10 perc

Emlékeztek a múlt héten a varázsszőnyegre? Akkor egészen össze kellett húzódnotok a kis szőnyegen, egymásba kapaszkodtatok, együtt mozogtatok. Van, amikor azonban nem szeretnénk túl közel kerülni valakihez, ilyen vagy olyan okból. Jogunk van a saját személyes tér tisztelőben tartására, és a határok kijelölésére. Neked eddig és ne tovább. De hogyan jelezzük ezt?

A diákok két sorban állnak fel egymással szemben. A párok feladata, hogy addig közelítsenek a másikhoz, amíg az engedi behatolni a személyes terébe. Némán, csak szemmel vagy mozdulattal lehet jelezni, hogy tovább nem akarod. Ez itt a te személyes tered, a másikat már nem engedted ide be.

Vigyázzunk, hogy ha fiú vagy lány, vagy két ember nem akar egymással párba állni, mi ne erőltessük.

Szünet

II. Második 45 perc

6. Erőszakfelismerés gyakorlat 5 perc Párban Eszközigény: kinyomtatott és felvágott cetlik

Kis cédulákat húznak a gyerekek egy kalapból. Mindegyik cédulán van egy mondat. Párban megvitatják: az erőszakos szituációban, ki az áldozat, elkövető, tanú.

Múlt héten az erőszak barométer gyakorlatban arról beszélgettünk, egy-egy helyzet erőszak-e vagy nem. Most tudjuk előre, hogy mindegyik helyzetben szerintünk lesz erőszak. De vajon mik a szerepek? Ezt döntsétek el ti.

- *Ki az elkövető?*
 - *Ki az áldozat?*
 - *Ki a tanú?*
1. Osztálytárs másik osztálytársat lealáz, sérteget
 2. Fiú lányt szexuálisan zaklat
 3. Fiú fiút megver az iskolaudvaron
 4. Fiú a barátnőjét nem engedi el a barátnőihez
 5. Fiúk ebédlőben sorba állás közben lerántják egy lányról a csípőnadrágját
 6. Fiúk felrántják lány pólóját a folyosón
 7. Fiúk az egyik társukat „köcsögnek” nevezik nyilvánosan
 8. Tanár lehülyézi a diákot az osztály előtt
 9. A férfitanár megdicséri az egyik lány alakját és megkérdezi, lenne-e kedve vele elmenni meginni egy kólát
 10. Fiúdiák tanárnőre szexuális tartalmú megjegyzést tesz

A páros beszélgetés után egyenként megbeszéljük a mondatokat.

7. Szinkronizálás 35 perc Eszközigény: laptop, kivetítő, hangszóró, fehér felület/vászon, internet, a magyar szövegekönyv minden diáknak kiosztva, 3 db 3 méretű tábla csokoládé (a legjobb csoportnak, a 2 helyzetnek, és a 3. helyzetnek)

Levetítjük a *Sexual harassment* c. kanadai kisfilmet (Regent parkTV. 1. rész) 4.31 perc

Utána megkérjük őket, hogy 3 csoportba váljanak szét (ha jó a csoportkohézió valamilyen random módszerrel mi is beoszthatjuk őket, jó ha minden csoportban van lány és fiú is a szinkronhanghoz). Szereplők száma:

Egy kanadai diákok által készített kisfilmet láthattok, amiben ezek a középiskolás-tehát nálatok kicsit nagyobb lányok és fiúk- az iskolában előforduló szexuális zaklatásról beszélnek, és arról, mit lehet ilyenkor tenni. A ti feladatotok, hogy a magyar szöveggönyv alapján szinkronizáljátok a filmet. Válasszatok egy szinkronrendezőt, osszátok be a szerepeket, és gyakoroljátok a mondatokat. A film végén lepergő mondatokat is fel kell valakinek olvasnia. Ha úgy érzitek, hogy már jól mennek a mondatok, akkor lejátsszuk megint a filmet, és ti rápróbálhattok. Mikor ez is megy, mindegyik csoport hangrámondással szinkronizálja a filmet a többiek előtt. Amelyik szinkront a legjobbnak tartjuk, ajándékot kap. (így a végén ötször nézték meg a filmet a diákok. A nyelvtudás itt nem számít, mindegy, hogy tudnak-e angolul)

http://www.youtube.com/watch?v=on8xy2fuk8U&feature=player_embedded#at=64

A szöveggönyv magyarul

A Regent Park Focus bemutatja....

SZEXUÁLIS ZAKLATÁS 1. rész

Narrátorlány: Ez a dokumentumfilm az iskolán belüli szexuális zaklatásról szól.

- És hogy milyen hatással van a diákok életére.
- Most fel fogok tenni néhány kérdést, hogy kiderüljön ki mennyire van képben.

SZEXUÁLIS ZAKLATÁS - A DIÁKOK SZERINT

Narrátorlány: Tudod mit jelent a szexuális zaklatás?

Chloé lány: Talán amikor valaki állandóan, mondjuk úgy, hogy szexualizált módon támad téged, és ettől kényelmetlenül érzed magad, meg zavar.

Gener fiú: Igen, tudom mi a szexuális zaklatás. Alapjában véve valaki személyes terének, határainak megsértése.

Justin fiú: Amikor valakit megérintenek, vagy úgy beszélnek hozzá, ahogyan ő azt nem akarja.

MIT GONDOLSZ RÓLA?

Nelson fiú: Először is ez egy nagyon rossz dolog. Nem lenne szabad megtörténnie sehol. Sem az iskolában, sem munkában, sehol. Rossz dolog.

Francine lány: Nagyon rossz, és aki ilyet csinál, az büntetést érdemel.

Chloé lány: Én személy szerint nagyon nem bírom, mert többnyire nőket érint. Szerintem a férfiaknak fogalmuk sincs róla, hogy milyen érzés, ha valaki erőszakoskodik velünk, mint nővel.

MIT JELENT SZÁMODRA A SZEXUÁLIS ZAKLATÁS?

Marlon fiú: Számomra azt jelenti, hogy erőszakosak velem, mint emberrel szemben. Vannak lánytesóim, szóval ez tulajdonképpen. erőszak minden ellen, ami nekem fontos.

Gener fiú: A szexuális zaklatás számomra? Hát hogy mindenkinek megvan a maga személyes tere, megvannak a határai, és az emberek ezt nem léphetik át csak úgy. Ha mégis megteszik,

az rossz dolog. A zaklatás lehet testi, a szexuális zaklatásnak sok formája lehet, szóbeli bántalmazás, fizikai bántalmazás, hát ilyesmi....

Chloé lány: Szerintem ez erőszak, mikor valaki bejön a személyes terebe, és szexuális módon támad téged, s nem mindig ez az eredeti cél.

Narrátorlány: A te iskolában előfordul?

Justin: Igen, sokszor látok ilyet. A lányok mennek a folyosón, és a srácok megfogják a feneküket, hozzájuk érnek, félrerántják őket, arra kérik őket, hogy smárolják le őket.

Marlon: Nem, nálunk nem látok ilyet az iskolában. Olyat látok, hogy fiúk lányokkal beszélgetnek, de azt nem, hogy rájuk erőltetnének valamit.

Francine: Igazából személyesen még nem találkoztam ilyennel, hogy a szemem láttára történt volna meg, de biztos, hogy előfordul, megesik, naív lányokkal, akik nem szólnak rájuk.

Vége az első résznek.

(Hang nélküli felirat):

Honnan lehet tudni, hogy szexuális zaklatás áldozata vagy?

Megjegyzéseket tesznek a testedre, vagy kinézetedre

Kérdéseket tesznek fel a szexuális életedre vonatkozóan.

Nem kívánatos érintések, ölelések vagy csókok érnek

Szexuális utalásokkal teli megjegyzéseket tesznek rád, szexuális tartalmú viccek céltáblája vagy

Szexuális tartalmú graffitit vagy pólófeliratot kell nézned

Utánad fütyülnek, vagy a megrántják a melltartópántod

Bámulnak, stírólnak, követnek

Azután is folyamatosan randira hívnak, hogy már egyszer nemet mondtál

Rosszul bánnak veled, ha visszautasítod, hogy csókolózz, szexelj velük

Mit tehetek, ha szexuális zaklatás áldozata leszek?

Ne magadat hibáztasd.

Mondd meg az elkövetőnek, hogy hagyja abba.

Szólj valakinek

Kérj segítséget kortárs barátaidtól

Jelentsd az esetet egy tanárnak az iskolában

Jól jegyezd meg! A szexuális zaklatás nem vicces.

Állítsuk meg a szexuális zaklatást!

Vége

Stáblista

...Köszönjük a következő Szent Patrikos diákoknak...

Mit tehetek, hová fordulhatok?

Ha az iskolában vagy otthon erőszak ér, vagy ha szeretnéd elkerülni, hogy erőszak áldozatává válj, akkor hasznos lehet, ha tudod a következőket:

- Ha erőszak ért, akkor tudd, hogy nem vagy egyedül! Sok erőszakot elszenvedett nő azt gondolja, hogy az esete egyedi, ritka, de ez nem így van. Magyarországon a kutatások szerint minden ötödik nőt ér fizikai erőszak az élete során férje, partnere, volt férje, volt partnere által.
- Minden héten meghal egy nő Magyarországon nők elleni erőszak áldozataként.
- A REGINA-ban évek óta zajló munka és beszélgetések tapasztalatai alapján azt gondoljuk, hogy elenyésző azoknak a nőknek száma, akiket életük folyamán ne ért volna valamilyen mértékű lelki, fizikai vagy verbális férfierőszak.
- Ha erőszak ért, azért **NEM TE VAGY A HIBÁS**, sem a felelős.
- Minden nőnek joga van a biztonsághoz és a szabadsághoz.
- Sajnos ma Magyarországon még mindig gyakori, hogy az erőszakot elszenvedett nőt hibáztatja a környezete azért ami vele történt. Tudd, hogy amikor segítséget kérsz, ez veled is megtörténhet, és emlékezz arra, hogy ami veled történt az **NEM A TE HIBÁD**. Ha segítségre és védelemre van szükséged, akkor elvárhatod, hogy tovább már ne bántsanak. Jogod van a védelemhez és a segítséghez! Azt is elvárhatod, hogy a segítők ne téged hibáztassanak és tegyék felelőssé az erőszak elkövetőjét!

Megelőzési ötletek

- Az interneten nagyon sok hasznos információ elérhető a lelki és testi önvédelemmel kapcsolatosan. Érdemes tájékozódni, tanulni a témáról.
- Hallgass az érzéseidre, ha egy fiú vagy férfi olyat mond vagy olyat tesz, amitől görcsbe rándul a gyomrod és egyben félelmet is érzel, még akkor is ha pl. azt állítja, hogy szeret és csak dicsérni akart.
- Gondolkodj azon, ha bajba kerülnél kihez fordulnál szívesen, ki az akiben megbízol (pl. barát, rokon, tanár, ismerős, szakember).
- Ha teheted, olvass kiadványokat, könyveket, ismerkedj meg a nők elleni erőszak természetével, mértékével, gyűjts információt, erősítsd magad, lelkileg és testileg egyaránt.
- Ha nincs más internetezési lehetőséged a gödöllői könyvtárnak van ingyenes internetezési szolgáltatása limitált mennyiségben. A REGINA Fórumban segítséget tudsz kérni információk keresésében és kinyomtatásában szintén limitált mennyiségben.

Mit tehetek áldozatként?

Amennyire az adott helyzetben lehetséges, próbáld meg visszaszerezni a kontrollt a saját helyzeted irányítása felett. Próbáld meg felmérni, hogy vagy-e közvetlen veszélyben, ha igen, akkor kihez fordulhatsz. Ne feledd, jogod van a biztonsághoz, és senkinek nincs joga ahhoz, hogy akár szóval, akár tettel bántsón Téged.

Személyesen elérhető segítség Gödöllőn

- Az iskola gyerekvédelmi felelőse (ilyen minden iskolában van), osztályfőnök, olyan tanár, rokon, akiben megbízol.
- REGINA Fórum (Gödöllőn, az Átrium Üzletház Földszintjén)
Helyi lehetőségekkel, a bántalmazással és lelki megerősítéssel kapcsolatosan lehet beszélgetni, szóróanyagokat kérni.

Telefonon elérhető szolgáltatások

Kék Vonal Gyerek és Ifjúsági Telefonszolgálat: 116 111
előtag és körzetszám nélkül hívható bárhol Magyarországon területén minden nap 0-24 óráig (MOBILRÓL IS!)

REGINA Alapítvány: 06 30 246 3062 (napközben hívható)
a Gödöllőn és környékén élő nők, lányok segélyvonala

OKIT: 06 80 20 55 20 (24 órában, 7 napon)
Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat

Patent Egyesület jogsegélyszolgálat: 06 70 252 5254
(szerdánként 16 és 18 óra között hívható)

NANE Egyesület: 06 80 505 101 (nagyon ritkán elérhető)
Segélyvonal bántalmazott nők és gyerekek számára

Rendőrség fontosabb számai:

- Országos Rendőr Főkapitányság: 107, 112
- ORFK központi zöld szám: 06 80 201 303
- ORFK Telefontanú (bűncselekmények bejelentése): 06 80 555 111

Országos Mentőszolgálat: 104

Hasznos internetes oldalak

NANE: <http://nane.hu/kiadvanyok/>

Patent Egyesület: www.patent.org.hu

OKIT: www.krizistelefon.hu/

REGINA: www.reginanet.hu/stopiskolaieroszak

Hasznos olvasmányok⁵⁷

A bántalmazás és erőszak természetrajza

- NANE Egyesület: *Miért marad?* A partnerkapcsolati erőszak felismerése, az áldozatok hatékony segítése. 2006.
- Szil Péter: *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat?* I. A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége. Budapest, 2005. Habeas Corpus Munkacsoport
- Luis Bonino-Szil Péter: *Hétköznapi himsovinizmus: A párkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak.* Budapest, 2006. Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt

Az erőszak megelőzése és felismerése

- Helen Benedict: *Csak okosan!* Önvédelem kamaszoknak. (Ford. Drixler Ildikó) Budapest, 2004. Háttér Kiadó – NANE Egyesület
- Patricia Evans: *Szavakkal verve...* Szóbeli erőszak a párkapcsolatokban. (Ford. Recski Ágnes) Budapest, 2004. Háttér Kiadó – NANE Egyesület
- Haas Anna: *A feleséged vagyok, nem a cseléded.* Budapest, 2005. Arsenicum Kiadó

⁵⁷ Forrás: NANE Egyesület

Feldolgozás és gyógyulás

- Susan Forward: *Mérgező szülők*. Hogyan szabaduljunk meg fájdalmas örökségünktől, és nyerjük vissza életünket? (Ford. Kövi György) Budapest, 2000. Háttér Kiadó
- Judith Lewis Herman: *Trauma és gyógyulás*. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig. (Ford. Kuszing Gábor) Budapest, 2003. Háttér Kiadó – Kávé Kiadó – NANE Egyesület
- Alice Miller: *A tehetséges gyermek drámája és az igazi én felkutatása*. (Ford. Pető Katalin) Budapest, 2002. Osiris Kiadó
- Alice Miller: *Kezdetben volt a nevelés*. (Ford. Fischer Eszter) Budapest, 2002. Pont Kiadó

Erőszakmentesség és asszertivitás

- Anne Dickson: *A teljes jogú nő, avagy a természetes viselkedés kézikönyve*. (Ford. Zentai Éva) Budapest, 1989. Park Kiadó
- Thomas Gordon: *P. E. T. A szülői eredményesség tanulása*. A Gordon-módszer: Hogyan változtathatják a szülők a gyerekhez fűződő egyoldalú viszonyukat egyenrangú, örömteli kapcsolattá? (Ford. F. Várkonyi Zsuzsa) Budapest, 1991. Gondolat Kiadó
- Marshall B. Rosenberg: *A szavak ablakok vagy falak*. Az erőszakmentes kommunikáció (Ford. Bojtár Tamás) Budapest, 2001. Agykontroll Kiadó

Női önismeret és öntudatébresztés, a társadalmi közeg kritikája

- French, Marilyn: *Nők*. Budapest, 1993. Biográf Kiadó (Regény)
- Kolbenschlag, Madonna: *Búcsúcsók Csipkerózsikának*. Budapest, 2000, Csokonai Kiadó. (Feminista meseelemzés)
- Norwood, Robin: *Nők, akik túlságosan szeretnek*. Budapest, 1992.
- Benard, Cheryl - Schlaffer, Edit: *Tűsarkú cipőben hátrafelé...is tudunk annyit, mint a férfiak!* Budapest, 1992. Hungarprint.
- McMenemy Kerényi Gabriella: *Végleges fogyás fogyókúra nélkül*. Budapest, 1989. magánkiadás.
- Kuszing Gábor—Szil Péter (szerk.): *Férfierőszak*. Írások a nők és gyerekek elleni erőszokról. Budapest, 2007. Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt.
- Johnsson-Latham, Gerd: *Patriarchális erőszak: Támadás az emberi biztonság ellen*. Budapest, 2007. Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt.
- Spronz Júlia—Wirth Judit: *A nők elleni erőszak áldozatainak integrált ellátása: Egy kísérleti program tapasztalata és eredményei*. Budapest, 2006. NANE Egyesület – Habeas Corpus Munkacsoport.
- Nigel Parton és Patrick O'Byrne: *Mi a konstruktív szociális munka?* Esély 2006/1.
- Anne Dickson: *Egy új hang*. Budapest, 2004. Magyar Könyvklub.
- Wirth Judit (szerk.): *Rendszerbe zárva: Hogyan kezeli az igazságügyi rendszer a nők és gyerekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon?* Budapest, 2009. NANE Egyesület-Patent Egyesület.
- Eve Ensler: *Érző lelkek. Kamasz lányok titkos élete*. Budapest, 2010. Nyitott Könyvműhely